

röda rummet

radikal kvartalstidskrift nummer 3-4/2011 • Pris 20:-

MED KLASS

...myten om en bidragsälskande underklass som inte gör annat än ytterligare eroderar samhället under sin sorgerliga jordevistelse. sid 6

Fast är det så konstigt att klass inte alltid är den mest avgörande maktordningen? Ett extremt exempel vore att se till de platser i världen som har dödsstraff för... sid 8

...att kravallerna självklart i grunden inte handlade om en snickrad läktare utan om folkets missnöje med eliten och med samhällets politiska ojämlikhet... sid 13

Kritik mot religionen tar sig nu starka uttryck, bland annat har den aktiva föreningen Humanisterna haft kampanjen ”Gud finns nog inte” och forskare som Richard Dawkins ger sig på att försöka leda i vetenskapliga bevis att gud inte existerar.

Genomgående hos dessa kritiker är att religionen framställs, per definition, som en reaktionär ideologi. Reza Chitsaz ger sig här i kast med den debatten. Efter en historisk granskning av marxisters och socialisters förhållande till religiositeten och kyrkan så går han i polemik mot vad han kallar den liberala rationalismen. Chitsaz ställer, och ger sitt eget svar på, frågan: är religiösa människor på grund av sin religiositet antisocialister?

ÄR GUD SOCIALIST?

– om religionens roll i kampen för framtiden

Marxisters relation till religion och religiositet präglades under större delen av förra århundradet av fiendskap och antagonism. Mot slutet av 1800-talet pågick det en intensiv debatt bland marxister inom andra internationalen kring socialisters förhållningssätt gentemot religionen.

Intressant nog fanns det ingen större skiljelinje mellan olika fraktioner, såsom vänster och höger. Exempelvis Rosa Luxemburg och Eduard Bernstein, som i princip i alla viktiga frågor var varandras motståndare, hade en likartad syn på religionen. Den ryska socialdemokratin var dock från början mer religionsfientlig än övriga partier inom andra internationalen.

En viktig anledning var den specifika ryska situationen där kyrkan utgjorde reaktionens bastion mot varje progressiv rörelse. En annan förklaring var Plekhanovs', dialektiska materialism där han betraktade religionen som upplysningsfiende och att man därför prioriterade bekämpandet av den. Lenin, som i filosofiska frågor var starkt påverkad av Plekhanov, var likaså starkt antireligiös. Från mitten av 1920-talet kom den ryska inställningen i frågan att bli vägledande för kommunistpartier världen över, och antireligiositeten blev en integrerad del av den radikala arbetarrörelsen. Med undantag av några få taktiska samarbeten i dagsaktuella frågor, som exempelvis kampen mot fascism, utmärktes således relationen mellan marxister och religiösa av oförsonlig fiendskap.

Dessa samarbeten var också av naturliga skäl begränsade i tid och rum och skedde uteslutande på kommunistpartiernas villkor. De kristna sågs då enbart som passiva instrument i kampen. Detta förhållande

kom dock under 1970-talet att förändras radikalt. Redan under 1960-talet hade marxister och kristna socialister börjat närma sig varandra i Latinamerika, och för första gången i historien skedde nu ett genuint jämlikt samarbete med ömsesidig respekt. Detta samarbete nådde sin kulmen i den nicaraguanska revolutionen där de kristna socialisterna spelade en avgörande roll.

Framväxten av en antiimperialistisk präglad klasskamp i tredje världen, förenad med den antikoloniala kampen under 1960-talet, gjorde att flertalet religiösa grupper började närma sig marxismen och till och med använda sig av en marxistisk samhällsanalys. I Latinamerika, där denna utveckling gick längst, kom befrielseteologin att gå i spetsen för en stark folkrörelse underifrån, vilken tvingade den katolska kyrkan – vid biskopsmötet 1968 i Medellín, Colombia – att öppet konstatera att kyrkan står på de fattigas sida.

Trenden var likadan på andra håll i den kapitalistiska världen: från antikrigsrörelsen mot USA:s krig i Vietnam till medborgarrättsrörelsen för svartas lika rättigheter i Nordamerika; från Nassers sekulära antikoloniala arabnationalism till antiapartheids rörelsens framväxt; från aktualiseringen av den palestinska frågan till den antikapitalistiska studentrörelsen i bland annat USA och Frankrike; från feminismens frammarsch i väst samtidigt som kapitalismens guldålder (1950-1975) var på väg att ebba ut. Alla dessa massrörelser skapade en miljö där marxismen, som under flera decennier reducerats till en marginell och isolerad företeelse, nu blev en integrerad del av en global rörelse.

BEFRIELSETEOLOGI OCH KLASSKAMP

Framväxten av religiösa socialister (befrielseteologin i Latinamerika och liknande islamiska tolkningar i Mellanöstern) visade samtidigt att en vitalisering av klasskampen, och till och med ett ökat marxistiskt inflytande bland folkliga skikt, inte nödvändigtvis pressar tillbaka religionen som sådan.

Samtidigt som kapitalismens guldålder och framväxten av välfärdsstaten i väst påbörjade den nyliberala modellen sin offensiv. I takt med att konsekvenserna av den visade sig i form av repression, nedmontering av välfärdsstaten och inbördeskrig efter religiösa och etniska linjer – som konflikten mellan den etnonationalistiska hinduismen och muslimerna på Kashmir, bara för att nämna ett exempel – så började också den religiösa obskurantismen, det vill säga en reaktionär tolkning inom religionen att breda ut sig inom alla stora religioner, och i princip i alla länder världen över.

I Latinamerika dröjde det inte länge innan den katolska kyrkan, under direkt ledning av Vatikanen, tog en gruvlig hämnd på befrielseteologin för dess samarbete med marxister. I två olika omgångar (först 1984 och sedan 1986) fördömdes befrielseteologin. Flertalet av dess präster och biskopar tystades ned och till och med uteslöts under ledning av kardinal Joseph Ratzinger (sedermera påven Benedictus XVI).

Situationen i Mellanöstern följde samma mönster. Nassers sekulära arabnationalism och dess brutala repression av islamisterna misslyckades och Muslimska Brödraskapet reste sig likt fågeln Fenix ur askan och växte sig allt starkare under Anwar Sadats presidenttid. Även på andra håll växte nu den re-

ligiösa obskurantismen lavinartat: från den kristna högerns utveckling till en verklig politisk maktfaktor i USA till den sionistiska (etnonationalistiska) religiösa fundamentalismens framväxt i Israel; från hindunationalismens framväxt i Indien till buddistiska fundamentalister på Sri Lanka; från katolska kyrkans härjningar i Polen till blodbadet mellan kristna och muslimer i bland annat vissa afrikanska länder växte sig nu den religiösa fundamentalismen allt starkare.

Fundamentalismens framväxt bidrog samtidigt starkt till att demokratiska och sekulära rörelser i allmänhet, och marxismen i synnerhet, alltmer marginaliserades.

POSTSTRUKTURALISMEN

Samtidigt som kapitalet genom nyliberalismen förberedde sin motoffensiv mot arbetarrörelsen, pågick ett frenetiskt arbete bland intellektuella i framför allt England och Frankrike för att radera bort arbetarklassen som historiskt subjekt i det socialistiska projektet. I Frankrike lämnade den strukturalistiska marxismen plats åt poststrukturalismen, och ”politiska identiteter” – såsom genus, etnicitet, sexualitet med mera – hamnade överst på agendan. I ett slag reducerades verkligheten till språkliga tecken, och varje diskussion om klassanalys bannlystes som reduktionistiskt, ekonomistiskt och därmed repressivt. Det är en sorts historiens ironi att denna ideologiska utradering av arbetarklassen från det socialistiska projektet ägde rum i England, samtidigt som den engelska arbetarklassen fackligt utkämpade några av sina mest heroiska slag mot Thachers öppna klasskrig.

Snart spreds poststrukturalismen som

bild: Per-Olof Larsson

en löpeld genom universiteten, och genom sin kunskapsrelativism och antiuniversalsism² började den underminera vetenskapen. Varje kritisk röst brännmärktes nu som patriarkal, essentialistisk eller kolonialistisk, beroende på vem kritikern var. Denna antiintellektualism – tillsammans med olika former av kreationism³ och intelligent design – utgör idag ett stort hot mot varje progressiv idé.

Det som hände den elfte september 2001 och därefter intensifierade denna tendens. Men – och det är viktigt – elfte september gjorde inte bara rasismen mot muslimer och araber rumsren och flyttade den till det offentliga rummet. Den gav också upphov till en motreaktion, nämligen en nyväckelse för liberal rationalism och för ett korståg mot religioner och religiösa.

Bland de mer kända liberala skribenterna internationellt finns neurologen Sam Harris⁴, som bland annat anser att USA ska legalisera tortyr mot ”terrorister”, det vill säga muslimer och araber⁵; Christopher Hitchens, som sadlat om och nu stödjer USA:s korståg mot muslimer för upprättandet av upplysningsidealerna⁶, samt inte minst biologen och genetikern Richard Dawkins⁷.

I Sverige är det framför allt föreningen Humanisterna, med folktopparen Christer Sturmark i spetsen, som aktivt bedrivit sin antireligionskampanj. Humanisterna kom ganska tidigt att bli en tillflyktsort för allsköns onyanserade muslimkritiker, med bland annat debattören Dilsa Demirbag Sten⁸ i främre ledet.

EN ARTIKEL AV REZA CHITSAZ
Artikelskribenten är blivande religionslärare i Göteborg. Har tidigare medverkat med artikeln ”Den avslöjande debatten” i nr 2/2004

Gemensamt för liberala rationalister är den låga standarden på deras analyser av religion och religiositet. Det är knappast troligt att dessa författare hade fått en universitetsuppsats på a-nivå i sina respektive ämnen godkänd om den varit lika illa underbyggd som deras behandling av religionen är.⁹ Det tycks som om, när det kommer till attacker på troende människor så helgar ändamålet medlen, och vem som helst – hur inkompetent än argumentationen är – kan få publicitet och uppmärksamhet.

Innan jag gör en kritisk granskning av rationalismen så vill jag kort beröra vissa begreppsförvirringar som råder i debatten. Först ”ateismen”. Den alltmer polariserade debatt som idag förs rörande ateism kontra religion¹⁰ gör det befogat att göra en distinktion mellan den rationalistiska teoretiska ateismen (företträd av Richard Dawkins, med flera) och en mer metodisk och social ateism.

BEGREPPET GUD OCH TILLVARON
Utgångspunkten för den teoretiska ateismen är dels en bestämd uppfattning om innebörden i begreppet ”Gud”, och också en bestämd uppfattning om tillvaron i sin helhet. Den teoretiska ateisten menar sig åtminstone i ett avseende kunna fälla ett tidlöst omdöme om tillvaron som sådan: ”Tillvaron är så beskaffad att det i den ej kan finnas något väsen eller ting som kan betecknas som Gud.”¹¹

Den teoretiska ateismen är med andra ord en negation av teismen¹² på ett tidlöst och abstrakt plan, den är alltså i egentlig mening en ”antiteism”. Ännu viktigare i sammanhanget är att såväl teismen som antiteismen raderar bort den konkreta människan från sammanhanget, och i den meningen är båda tankeriktningarna

antihumanistiska. Detta är ett allvarligt problem för socialister i den mån de tillämpar den teoretiska ateismen.

Att liberaler diskuterar ”Gud” bortom människan och vad detta har för konsekvenser, är föga förvånande. Socialister å sin sida kan inte radera bort människan från ekvationen, eftersom en socialism som ska vara värd namnet måste byggas underifrån. Och den främste sociala aktören i kamp för socialismen är arbetarklassen, som i mångt och mycket kan ha religiösa föreställningar.

Här är skillnaden gentemot en mer metodisk ateism påtaglig. Ett metodiskt svar på frågan ”finns gud?” börjar med en kritik av själva frågeställningen. Varje svar på denna fråga, vare sig det är nekande eller jakande, kan endast vara abstrakt och ideologiskt eftersom det är frikopplat från historien. Den metodiska utgångspunkten är istället ”människan existerar!”. Sett från det perspektivet analyseras sedan religionen som historiskt och sociologiskt fenomen. Då kan man ställa sig frågor som exempelvis varför människor väljer att skapa religionen och dessutom underkasta sig sin egen skapelse som de ger omnipotenta egenskaper¹³.

Den liberala rationalistiska metoden är i sitt väsen historielös och, som nämndes ovan, lika ideologisk (religiös) som sin motpol, teismen. Därför är den mycket enklare att ta till sig, och måhända just därför mer populär. Den metodiska religionskritiken å andra sidan kräver ett enormt arbete eftersom den innefattar den förändring av samhället som skapar religionen. Men denna förändring sker inte ovanifrån genom några självutnämnda ”upplysningsmän/kvinnor”, utan det är flertalet människor som genom sitt handlande ska ändra betingelserna

för sin existens.

Det är med denna utgångspunkt Marx lägger grunden för sin religionssociologi, som kan sammanfattas i följande citat:

”Att upphäva religionen som folkets illusoriska lycka är att kräva dess verkliga lycka. Kravet att det skall uppge illusionerna om sitt läge är kravet på att uppge ett tillstånd som behöver illusionerna. Religionskritiken är alltså ett embryo till kritiken av den jämmerdal, vars gloria religionen är. (...) Kritiken av himlen förvandlas därmed till en kritik av jorden, religionskritiken till en rättskritik, kritiken av teologin till en kritik av politiken.”¹⁴

Det är ironiskt att se hur rationalismen, såväl hos liberalerna som hos vissa marxister totalt har vänt på denna kritik, och väljer den enkla vägen. Om vi predikar tillräckligt för de dumma massorna så blir de till sist frälsta, och har vi möjligheten att använda oss av den borgerliga våldsparaten, så varför inte? Tänk exempelvis på olika förslag om att förbjuda slöjan!

UPPLYSNINGSFILOSOFIN SOM RÖD TRÅD
Det finns två antaganden hos upplysningsfilosofin rörande religionen som går som en röd tråd genom rationalismens historia. Det första är föreställningen om religionen som något primitivt och förmodernt. Religionen tillhör enligt detta antagande mänsklighetens barndom, och i takt med att det moderna sprider sig kommer religionen att försvinna. Det är denna tanke vi ser även hos den kanske främsta religionssociologen under 1900-talet, amerikanen Peter Berger, som i närmast profetiska ordalag i slutet av 1960-talet deklarerade att ”religiösa troende människor vid det tjugoförsta århundradets inträde, endast skulle finnas i små obetydliga sekter, hopkrupna tillsammans för att undvika den

krönika

Och om du stått med mig på något blåsig torg, då vet du hur det är; vi håller färgglada flaggor i händerna, lyssnar till talen: för visst ska Palestina bli en stat, erkänd i FN, visst skall nya möjligheter öppnas. En arabisk vår skall svepa också över oss och inte bara denna, också andra murar måste rämna. Och om det är det september, Sergels torg i Stockholm eller någon annanstans, det spelar ingen roll, men när det skymmer och alla börja frysa och någon lutar sig intill dig, frågar, men hallå där, *tror* du på det där?

Jesus förkunnade guds rike – ett tillstånd av en radikalt annan kvalitet, han tänjde på gränser och förklarade att människan i sig är okränkbar. Han rörde sig bland de mest utsatta och föraktade i samhället och gav sällan entydiga svar. I de profetiska texterna i Gamla testamentet, finns en mer än tvåtusenårig röst som ropar efter rättvisa och fred, en röst som utmanar makt och etablissemang, som manar till besinning.

Profeten Jeremia skriver 600 år före Kristus: 'De säger fred, fred, men det är inte fred'.

Spänningen mellan kravet på rättvisa å ena sidan och prästernas, männens, ledarnas behov av ordning och kontroll å andra sidan går igenom hela Bibeln. Den finns i kyrkan och den finns samhället, kanske inom oss. Och är det inte så att vi snarare hålls samman av ropet, av kritiken mot det rådande, än av den gemensamma visionen? Att det inte så mycket är teorierna som får oss in i mötesrummen, ut på torgen, det är ... något annat.

På tunnelbanan hem så återkommer frågan, en irriterande röst: hur kan du verkligen *tro* i en värld som denna, i en tid som denna. Men hallå, är det något jag har lärt mig i solidaritetsrörelsen och vänstern, så är det att tro. Och är det något tron har lärt mig, så är det att hoppas. Och även om apartheidmuren mellan Israel och Palestina är både fulare och mera raffinerad än jag velat inse och därtill finansierad från samma konton som skickar välvilliga volontärer att i gryningen stå vid dess portar och räkna, dokumentera de förbipasserande, så står de där. . .

Mitt förnuftiga jag är beredd att säga: *men stå inte här och fry*s, åk hem och kräv av era korrupta regeringar att de pressar Israel att riva den där muren, istället, gör det nu. Men jag står kvar en liten stund, som att jag vill bevara både vanmakten och kampen, både ilskan och gemenskapen, stämningen som drog mig hit.

Det finns en del som skiljer en troendes värld från en kämpande socialists: arenan, retoriken, anspråken. Men själva tron på något bättre, sannare, är väl ändå det som förenar?

Anne Sörman

Krönikören är präst och författare

omgivande världens sekulära kultur.”¹⁵

Detta antagande vilar i sin tur på ett annat antagande om religionen; nämligen ett likställande av religionen med vidskepelse och okunskap. Och, menar man, det är då som upplysningen kommer till sin rätt genom att upplysa dessa primitiva människor, få dem att uppnå kunskap och därmed kunna lämna religionen bakom sig som en mänsklighetens barndomsjukdom. Antagandet, som genomsyras av elitism, går parallellt med stödet till kolonialism som det civilisatoriska projektet där primitiva kulturer (eller raser?) ska uppfostras. Stödet för den upplyste despoten, till exempel hos filosofen John Stuart Mill, eller det försvar av korstågen i Mellanöstern som dagens rationalister står för, härrör från denna elitism.

Framväxten av den religiösa obskurantismen (en konservativ tolkning av religionen) under de senaste decennierna har dock med brutal realism motbevisat antagandet om religionen som något förmodernt. Inte nog med att religionen har överlevt i det senmoderna konsumtions-samhället, dess reaktionära tolkningar tycks dessutom näras av det. Ironiskt nog konstaterade Peter Berger år 1999 – lika kallt som uppgivet – att ”Den religiösa impulsen har varit ett ständigt återkommande tema genom människans historia...det skulle till något liknande en artens genetiska mutation för att släcka den impulsen.”¹⁶

Nästa problem med rationalismen är dess reduktionism, där alltifrån den mänskliga naturen till sociala institutioner (såsom religionen) reduceras till genetiskt samspel. E O Wilson, en av Dawkins favoriter (och under 1980 talet en ”husgud” i Svenska Dagbladet och hos borgerligheten i Sverige) förklarar till exempel att ”Den vetenskapliga naturalismens avgörande framgång kommer att vara dess förmåga att förklara den traditionella religionen, dess främsta konkurrent, som ett helt materiellt fenomen. (...) Trots att den religiösa upplevelsens manifestationer är färgstarka och mångdimensionella, och så komplicerade att de främsta bland psykoanalytiker och filosofer förlorar vägen i deras labyrinter, så tror jag att de religiösa bruken och ceremonierna kan reduceras till två grunddimensioner: genetiskt fördel och evolutionär förändring.”¹⁷ Denna tanke vilar i sin tur på ett normativt antagande om människan som passivt bärare av själviska gener, så som Dawkins föreställer det sig i sin bok *Den själviska genen* från 1976.

Cristopher Hitchens ger uttryck för samma tanke när han på ett föraktfullt skriver att ”Tack vare teleskopet och mikroskopet erbjuder inte längre religionen förklaringar till någonting av vikt”¹⁸ Ironiskt nog var detta något Marx varnade för redan i Kapitalet där han skrev att: ”Det är i själva verket mycket lättare att analysera fram den jordiska kärnan i

de religiösa dimbildningarna än att omvänt ur tidens verkliga livsförhållanden få fram deras i överjordisk dräkt skrudade (”verhimmelten”) former. Men den sistnämnda är den enda materialistiska och därmed vetenskapliga metoden. Bristerna i den abstrakt naturvetenskapliga materialismen, som ignorerar den historiska utvecklingsprocessen, märker man redan av dess förespråkares abstrakta och ideologiska föreställningar, så snart de vågar sig utanför sitt specialområde.”¹⁹

KATEGORISKT MISSTAG

Rationalisterna begår här det som Terry Eagleton²⁰ kallar för ett kategoriskt missstag. Naturvetenskapen beskriver verkligheten, medan teologin handlar om ontologiska och existentiella frågor. Att reducera teologin till en sämre version av naturvetenskapen är den travesti rationalisterna behöver för att rättfärdiga sin existens.

Genomgående hos rationalisterna är att religionen framställs, per definition, som en reaktionär ideologi. Då detta antagande strider mot de olika tolknings-traditionerna inom religionerna är det viktigt att reducera dessa till avarter. Det är därför symptomatiskt att Hitchens betraktar befrielse-teologin som en ”sorglig händelse” och anser att påvedömet hade goda skäl att krossa ”den andra Vatikanen”.²¹ Humanisternas ordförande Christer Sturmark väljer å sin sida att debattera mot Ulf Ekman, som representerar den mest reaktionära, homofoba och misogyn kristendomstolkningen – och där större delen av debatten handlar om när dinosaurierna fanns på jorden.

Förklaringen till detta är ganska enkel. Rationalismen som reaktionär idétradition behöver den perverterade religionen för att rättfärdiga sin existens. Befrielse-teologin, med sitt sociala engagemang och deltagandet i klasskampen sida vid sida med andra socialister, underminerar rationalismens historielösa läsning av religionen, varför den mår bäst av att utrotas.

Tidigare nämnde jag elitismen som ett drag hos upplysningsfilosofin. Tyvärr finns det gott om marxister som delar denna elitism med liberala rationalister, just när det kommer till religionen. Det var just denna elitism Marx avsåg att kritisera när han i sina teser om Feuerbach skrev att ”Den materialistiska läran att människorna är produkter av omständigheterna och av uppfostran glömmer, att omständigheterna förändras av människorna och att uppfostraren själv måste uppfostras. I en sådan lära måste man därför dela samhället i två hälfter – varav den ena är upphöjd över samhället.”²²

Så frågan vi som socialister måste ställa oss är följande: Är religiösa människor på grund av sin religiositet antisocialister? Svaret på denna fråga är, som jag ser det, ett absolut och tveklöst nej. Vi har en rad

1. Georgy Plekhanov betraktas allmänt som den ryska marxismens fader. Påverkad av Auguste Comte's positivism, betraktade Plekhanov religionen som en del av mänsklighetens barndom, där en konsekvent socialism står i direkt kontrast mot den. Det var också därför han inte delade de tyska socialdemokraternas syn att religionen är en privat angelägenhet. Tvärtom ansåg han religionen vara ett hinder mot proletariatets utveckling som aktivt måste bekämpas.

2. Enkelt uttryckt menar många postmoderna tänkare att naturvetenskapen är en västerländsk kulturell konstruktion och dess anspråk på att vara universell (allmängiltig) är falsk och tillhör det koloniala arvet. Utifrån detta bisarra antagande försökte Bharatiya Janata Party, Indiens hindunationalistiska parti att

införa så kallade vedisk vetenskap. (se Nanda; M. (2003). "Post Modernism, Hindu Nationalism and "Vedic Science"; Frontline, vol. 20, Issue 26.

3. Kreationism är en reaktionär tolkning inom kristendomen, som är på stark frammarsch, och som konkurrerar med framförallt Darwins evolutionslära. Idén är att världen skapades genom gudomligt ingripande såsom det beskrivs i skapelseberättelsen i Bibeln. Intelligent design är olika utvikningar från denna idé där man försöker visa att utan en intelligens (dvs. Gud) kan universum inte ha uppstått. Framförallt i USA med den kristna högers utveckling har denna reaktionära ideologi brett ut sig i skolor.

4. Se till exempel. Harris; S. (2004); "The End of Faith; Religion,

Terror and the future of Reason", W. W. Norton and Co.

5. Harris; S. "In Defence of Turture"; "The Huffington Post", 17/10-2005.

6. Se framförallt Hitchens; Ch. (2007); "God is not Great; How religion Poisons Everything"; Twelve Books.

7. Dawkins; R. (2006); "The God Delusion" ; Mariner.

8. Demirbag-Sten är en nyliberal debattör, som arbetar för bland andra tankesmedjan Fores. Hon har exempelvis lanserat förslaget att invandrare bör ta "körkort i svenska värderingar".

9. Symptomatiskt är den karikatyr de skapar av religionen för att kunna kritisera den. Dawkins hånar exempelvis i sin bok "Illusionen om Gud" tanken på att Gud skulle kunna prata med miljontals människor samtidigt. Det tycks som om dessa

olika traditioner med tolkningar av teo-
login som såväl teoretiskt som praktiskt
har stått på arbetarrörelsens sida i klass-
kampen. Ännu viktigare i sammanhanget
är det faktum att en socialistisk rörelse
för att den ska vara godtagbar måste vill-
korslöst försvara en rad principer, utan
vilka socialismen är en omöjlighet.

Ett villkorslöst försvar av demokratin,
alla människors lika värden, feminismen
som en oundgänglig del av kampen för
socialism, respekten för människors rätt
att välja sin sexualitet med mera. Varje
rörelse som negligerar något av detta
kan inte vara en del av den socialistiska
rörelsen.

Och har vi dessa principer så kan vi gan-
ska enkelt se vilka som är våra allierade.
Dessutom finns det inget egenvärde i att
vara ateist. Som Terry Eagleton skriver i
sin kritik av Dawkins och Hitchens: ”Det
utvecklade kapitalistiska systemet är per
definition ateistiskt. Det är gudlöst i sin
betoning av det materiellaoch de värde-
ringar samt trosföreställningar som ligger
nedärvt i det.”²³

Det är därför också helt naturligt att det
i takt med att kapitalets relationer alltmer
transformerar varje hörn av tillvaron till
varor, växer fram olika former av ”New
Ageism” och andra obskyra andligheter.
Att inte se de ”verkliga förhållandena”
som ger upphov till religionen är att missa
själva essensen i Marx religionssociologi:
” Det religiösa eländet är samtidigt ut-
trycket för det verkliga eländet som det
är protesten mot detta verkliga elände.
Religionen är de betryckta kreaturens
suck, hjärtat hos en hjärtlös värld, anden
i andefattigdomens tillstånd. Den är fol-
kets opium.”²⁴

I den mån man har försökt tillämpa
Marx sociologi har citatet ovan oftast
förfalskats genom att sista meningen har
omvandlats till: ”Religionen är ett opium
för folket”. Det tar helt bort den dialek-
tiska relation som Marx menade finns
mellan ”det verkliga eländet” och religio-
nen som en protest mot det. Istället ser vi
här religionen som en konspiration från
makthavarna som prackas på folk. Sett
från det perspektivet, nämligen religionen
som slaveriets idé, är det föga förvånande
att den stalinistiska sovjetiska staten var
antireligiös och med våld förtryckte de
religiösa och försökte teoretiskt motbe-
visa guds existens. ■

kära läsare

När detta Röda rummet-nummer pressläggs
hör vi sorlet, ropen, parollerna från gatorna,
och vi ser en slogan på nätet : ”Världen vs
Wall Street”.

Vi ser torgen, tälten, de brokiga och proteste-
rande folkmassorna. Den arabiska våren har nu
på allvar spridit sig till inte minst södra Europa.
Generalstrejker i Grekland, Italien, indignerade
massdemonstrationer i Spanien. Och England är på
gång... Måhända står världen och väger. När denna
tidning läses har de internationellt samordnade
protesterna 15 oktober hållits. Och en rännil av
”torgrörelsen” landat i konungariket Sverige.

Är det då kapitalismens sammanbrott vi beskå-
dar? Vi hör en av storföretagsamhetens företrädare
i närmast falletdesperat röstläge på Youtube ge
råd till sina aktieägande vänner: ”Gör vad som
helst för att rädda det ni har: Europa kommer att
krascha!”

Kraschar alltså systemet? Ingen vet, och en hel
del fakta talar väl däremot. Men i radikaliserings
historiska natur ligger samtidigt att den kan gå
fort; att omvälvande skred kan sättas i rörelse
snabbare än någon kunnat eller vågat tänka sig.

I Röda rummet följer vi utvecklingen med en
kombination av andlös spänning och försök till
iskallt analyserande. Med hjälp av ekonomen
Eric Toussaint tar vi både puls och blodtryck på
skuldkrisen i Europa och bankernas roll. I övrigt är
det, som ni ser, en blandning som följer ett spår vi
redan tidigare anträtt: klass, rörelser, förtryck och
motstånd.

Men också – och det är väl det nya för denna
gången – ett försök att ta oss an den stora frågan
om människors, låt oss säga...längtan. Vilken roll
spelar religiositeten och religionen för kampen för
att annat samhälle? Med hjälp av Reza Chitsaz´
måhända (förhoppningsvis) kontroversiella artikel
om Gud och socialismen närmast förväntar vi oss
en debatt i spalterna. Ordet är fritt, kära läsare.

Inte utan stolthet och belåtenhet (samt viss
genans för att det kommer först nu...) kan vi också
berätta att det ni håller i er hand är ett historiskt
nummer av tidskriften. För första gången i Röda
rummets snart femtonåriga historia är de kvinnliga
skribenterna fler än de manliga. Ett viktigt fram-
steg för oss.

Så vi snickrar vidare på ”tankesmedjan”, som vi
ibland benämner tidskriften. De senaste veckorna
har med all kraft visat på betydelsen av att ha en
tankesmedja som hämtar sitt stöd uteslutande från
folkliga rörelser och radikala politiska krafter som
strävar efter ett annat samhälle än det kapitalistis-
ka. När ägarna till Studieförbundet Näringsliv och
Samhälle nu i praktiken avsatt de forskare som
kom fram till oönskade slutsatser om effekterna av
kommersialiseringen av den offentliga välfärden,
så startade en viktig diskussion om vilka motröster
vi andra kan smida i tankarna - och kanske i
praktiken.

/Redaktionen

rationalister inte kan se någon annan tolkning av religionen
än den fundamentalistiska versionen där Gud är en skäggig,
misogyn och homofob farbror som sitter bortom molnen. Han
tycks också på allvar tro att barn till muslimer och kristna blir
per definition indoktrinerade.

10. Se t. ex ”Kyrkan måste sluta fred med religionskritikerna”;
på DN-debatt 10/9-2011,skriven av Annika Borg och Christer
Sturmark. Eller Föreningen Humanisternas ”Gud finns nog
inte”-kampanj för något år sedan, där religiositet och fanatism
ansågs synonymt. Eller ännu tydligare exempel de attacker som
Gabriel Byström (GPs kulturrredaktör) i samband med Lars
Vilks-affären riktade mot alla muslimer, där han krävde ett
offentligt avståndstagande från terrorism. Frostin; Per. ”Den

ofullbordade revolutionen”; Gummesson 1982.

11. Från grekiskans theos, tron på en transcendent (övernaturlig)
och personlig Gud.
12. Avsnittet i Marx Kapitalet (första bandet) om varans fetisch-
karaktär och jämförelsen mellan marknaden och religionen
är slående i sammanhanget
13. Marx; Karl. ”Critique of Hegel’s Philosophy of Right. Introduc-
tion”; i ”Early Writings”, Penguin Books,1975)
14. citerat i Andersson; D. & Sander; Å, ”Det Mångreligiösa Sverige”;
Studentlitteratur 2005
15. Också citerat i .Andersson & Sander
16. Citerat i von Heijne, G & Israel, J, ” Skapelsens herre eller
genernas slav?”; Ordfront 1985

17. Citerat i Eagleton; Terry, ”Reason, Faith, and Revolution”, Yale
University Press, 2009
18. Marx; K. ; ”Kapitalet”; Arkiv- Zenit, 1981
19. I ”Reason faith and revolution”
20. citeras i samma Eagleton-bok
21. Marx; K. ”Concerning Feuerbach”; i ”Early Writings”; Penguin
Books 1984
22. Ur ”Reason, faith and revolution”
23. Marx; K. 1984

KLÄTTERFÖRMÅGA

– om en arbetarklass som pratar med mat i munnen

Det är en händelse som passerat väl över gränsen för att vara en tanke när konservativa dagstidningen Daily Mail publicerar ett utdrag ur den diamantbeströdda skådespelaren Joan Collins kommande självbiografi bara dagar efter att Storbritannien genomlevt de största upploppen på den här sidan 1980-talet.

Det skriver Anna Hellgren som läst en nyskriven och skakande bok om föraktet för den skabbiga arbetarklassen.

Joan Collins utbrott över människor som har armbågar på borden, pratar med mat i munnen, och som saknar respekt för så enkla saker som första klass-biljetter på tågen, är symptomatisk med det öppna och allmänna förakt för så kallade chavs – den brittiska stereotypen för skabbig vit arbetarklass och roten till samhällets förfall.

Under sidorubriken *The rise of the modern cave women* skildrar skådespelaren ett möte med en, underförstått, underklassig kvinna vid sin lokala ostdisk: "My trolley accidentally came too close to a rather fat lady. Clad in a stained tank top and tight shorts, with five inches of flab oozing over the top", skriver Collins och förfasas inte bara över kvinnans fula frisyra. Utan kallar henne, efter en dispyt om framkomlighet vid gruyeren, för såväl "sociopathic slag" som "creature".

Joan Collins, även om hon föredrar det äldre lika nedsättande epitetet "yobs", är långt ifrån ensam om att öppet deklarerat sitt förakt för så kallade chavs. Nätet svämmas över av sajter som *ChavScum* och boken *The Little book of chavs* har sålt i över 100 000 exemplar. Prins William deltog i en dokumenterad chavsmaskerad under sin tid vid Sandhurst, utan att orsaka så mycket som en krusning av kritik. Kanske inte så konstigt om man betänker den guide, *Chavs A-Z*, som Daily Mail bistod sina förvirrade läsare med när begreppet seglade upp i mainstreammedier under mitten av 00-talet. A som i "A-level, something no chav ever possessed". U för "underage, what every chavette is at the time for her first sexual experience".

I boken *Chavs. The demonization of the working class* plockar författaren Owen Jones metodiskt och hjärtskärande isär myten om en bidragsälskande underklass som inte gör annat än ytterligare eroderar samhället under sin sorgliga jordevistelse. En myt som inte bara syftar

till att stjäla skratt och kasta skuld på en marginaliserad och fattig majoritet av befolkningen, utan också radikalt minskar samma grupps möjligheter att förbättra sina livsvillkor. Hatet och förlöjligandet av så kallade chavs är ett uttryck för det samhälle där mänskligt värde mäts efter konsumtions- och medelklassideal och social klätterförmåga, det är själva kärnan i demoniseringen av arbetarklassen.

Verkligheten ser annorlunda ut. Sex av tio fattiga brittiska hushåll har minst en arbetande medlem. Majoriteten av de allra fattigaste äger sina bostäder och fast i ett marknadsliberalt skruvstäd av finansmarknadsberoende. De arbetare som bidrar mest till samhällets gemensamma bästa, som renhållningsarbetare och sjukhusstädare, är inte bara lågavlönade utan också djupt föraktade. Andelen fasta arbeten sjunker stadigt, och lagstiftningen tillåter företag att säga upp personal på stående fot.

Chavs, en slags brittisk version av det amerikanska uttrycket white trash, är öppet villebråd och den avgrundens vattenspegel vid vilken även så kallade progressiva debattörer hämtar näring till sin egen förträfflighet. En chav, för den som undrar, har joggingbyxor eller baggy jeans, är mer eller mindre kriminell och alltid latent våldsam. En chav trivs så bra på samhällets bidragsbotten att han vägrar delta i det samhälle som enligt Tony Blair utgörs av en enda lycklig medelklass. Den kvinnliga motsvarigheten, chavetten, är fet, promiskuös, illa klädd, kedjeröker och svär som en borstbindare.

Både chavs och chavetter saknar bildning och ambitioner bortom att casha in bidrag och att (så tidigt som möjligt!) föda många barn som de sedan kan vanvårda i de hårt nedslitna bostadsområden de väljer att bo i eftersom de saknar driv att avancera på den så kallade bostadsmarknaden. De super, vadar i vulgaritet och är

rasister av födsel och ohejdad vana.

Little Britain-karaktären Vicki Pollard och samma series träningsoverallsklädde och fejkat (bidragen!) rörelsehindrade Andy Pipkin är några av de mest kända populärkulturella versionerna.

Det är ingen slump att de kulturella representationerna av chavs är fiktiva, eller semifiktiva i form av de hårt registrerade dokusåpadeltagare brittiska tabloider älskar att tjäna pengar på. Figuren är helt enkelt just en figur, en nödvändig bottenvarelse som myten om det klasslösa Storbritannien behöver för att kunna reproducera sig själv.

Chavs är nödvändig läsning för den som vill förstå de ojämlikhetens mekanismer som Richard Wilkinson och Kate Pickett blottade i boken *Jämlikhetsanden* från 2009. Författaren tvekar inte att använda begreppet klasskrig. Ett krig som inleddes av Margret Thatcher efter valsegern 1979 och som förfinats ytterligare av New Labour.

Som Järnladyn själv berömmar sig: hennes upplaga av Tories största bedrift var varken demoliseringen av fackföreningsrörelsen eller marknadsiseringen av bostäder och den offentliga ekonomin, det var att de fick motståndaren – arbetarpartiet Labour – att ändra åsikt och politik.

Thatchers och senare Tony Blairs ansvar för det trasiga Storbritannien ("Broken Britain") som David Cameron så skickligt använde som valsegerbräcka går inte att överdriva.

DJUPT KLASAMHÄLLE

Där Thatcher la grunden med sitt "there is no such thing as society"-samhälle fördjupades processen med Tony Blairs "we are all middleclass now". Tvärtom den senares exklamation är Storbritannien ett djupt klassamhälle. Landet har en av Europas lägsta sociala mobilitet, undermåliga skolor, bostäder och samtidigt en

OCH DEMONISERING

politisk och medial elit som belönar och betonar aspirationen, det vill säga att den som vill kan bli rik och lycklig och medelklass bara han eller hon anstränger sig.

Kombinationen är fatal. Majoriteten engelsmän tillhör alls inte medelklassen. De kämpar i få och underbetalda serviceyrken, är arbetslösa och/eller fattiga. De tillhör den arbetarklass som enligt Owens och Karl Marx definition saknar inflytande över sitt arbete och sin arbetstid. Däremot syns de inte annat än som förvrängda och förlöjligade chavs-stereotyper. Jakten på den politiska mitten, och fixeringen vid medelklassväljare, gör att de inte ens är ett väljarintresse för Labour.

Faktum är att om Labour hade lyckats mobilisera sina kärnväljare från arbetarklassen så hade valutgången blivit en annan – tvärtom myten om den Tories-flyende medelklassen. Istället valde många att helt enkelt stanna hemma, eller rösta på locktonerna från det aggressivt rasistiska BNP.

Att BNP vinner röster ur arbetarklassen är en del av en större europeisk rörelse som Jones menar hänger ihop med den mittenrörelse och medelklassifiering av politiken som skett de senaste decennierna. Utan representation och identifikation inga röster.

Argumentet att den obildade arbetarklassen – och ja, i fallet Storbritannien där bara 15 procent av vita arbetarpojkar och 20 av dito flickor går ut skolan med tillräckliga kunskaper för att läsa, skriva och räkna, är begreppet obildad inte en överdrift utan en sorglig påminnelse om ett djupt ojämlikt skolväsende där analfabetism bokstavligen ärvs efter klasslinjerna – helt enkelt är mer rasistisk

EN RECENSION AV ANNA HELLGREN

Recensenten är frilansjournalist som bland annat medverkar i Dagens Arena och Arbetaren

stämmer inte.

Snarare hjälper bilden till att skymma sikten för de samhällets toppskikt där den verkliga segregeringen äger rum. Den icke-vita delen av befolkningen är överrepresenterad i arbetarklassen, och också de

som tjänar allra sämst i de sämst ansedda jobben. Utpräglade arbetarområden har en mer etniskt blandad befolkning än de plågsamt vita över- och medelklassområdena. Bland landets 100 största företag finns bara en enda chef som inte är vit.

Genom att förlägga rasismen i den i sig rasifierade, vita, arbetarklassen är det fritt fram för samtliga att sprida hat, avsky och förvrängda stereotyper om densamma.

Och – kanske viktigare ändå – bilden av den rasistiske vite arbetaren står i vägen för den arbetande majoritetens verklighet.

Med en fackföreningsrörelse på knäna som dessutom är nästintill icke-existerande i den privata sektor där de flesta lågavlönade arbetar, organiseringsgraden är futtiga 15 procent, mot drygt 50 procent av offentliganställda, behöver landet

skiftet tjänade en hög chef 46 gånger mer än en genomsnittlig arbetare. 2008 hade avståndet växt till 94.

Den globala finanskris, som dessutom orsakats av samma börsyra gold diggers, betalades av arbetarklassen. Landets lägsta löner frystes, och sänktes på vissa håll, medan utrymmet för reformer och ekonomiska bidrag för de allra mest utsatta krympte. Samtidigt ökade de ettusen rikaste personernas tillgångar med 30 gånger under de ”svåra” åren 2008 och 2009, den största ökningen någonsin. I ett trickle-up-samhälle finns inga gränser för rikedomar.

Boken *Chavs. The demonization of the working class* kom ut i våras. Ingen som läser den kan vara förvånad över efterspelet till sensommarens upplopp i fattiga, brittiska stadsdelar. De politiska svaren ligger helt i linje med den klasskrigets och missgynnandets metod som Owen Jones beskriver. Deltagare har dömts till extremt höga fängelsestraff (fyra månader för en vattenflaska), människor har blivit vräkta från kommunalt ägda bostäder på grund av att deras barn krossat ett skyltfönster eller snott ett par sneakers. Den som inte orkar lyckas kan man behandla hur som helst.

Artikeln har tidigare publicerats i tidskriften i Arena Nr 5 2011

**Chavs. The demonization of the working class
Owen Jones Verso 2011**

inte bara en ny klasspolitik utan en som organiserar alla arbetare, oavsett hudfärg.

Efter industrinedläggningarna är arbetaren en kvinna och/eller invandrare som sliter ut sig på monotona stormarknader eller call centers. Det övervärderade pund som krossade den brittiska tillverknings- och exportindustrin har samtidigt bidragit till att landets mest inkomstgenererande verksamhet är bank- och finansindustrin.

De senare är också en grupp som berikat sig rejält de senare åren. Vid millennie-

Och vad i hela friden är

INTERSEKTIONALITET?

I en tid när moderaterna kallar sig det nya arbetarpartiet och bilden av en växande medelklass dominerar medielandskapet kan klass tyckas vara vår viktigaste utgångspunkt. Att dechiffrera det liberala mantrat – som säger att alla kan bli entreprenörer – och framföra en marxistisk klassanalys med betoning på den ekonomiska ojämlikheten blir då avgörande. Men räcker det? Kristina Martinsson introducerar här ett kompletterande analysinstrument.

Ovanstående resonemang om klass florerar med jämna mellanrum inom radikala vänsterkretsar och har utsatts för en hel del kritik under åren, inte minst från feministiskt håll. Det är på intet sätt en ny debatt. Slagord som ”ingen klasskamp utan kvinnokamp, ingen kvinnokamp utan klasskamp” är sprungna ur en diskussion om hur vi ska kunna införliva exempelvis det obetalda hushållsarbetet i en bredare analys.

Detta kan ses som en kritik mot marxistisk teori som fokuserar på hur arbetaren producerar mervärde på fabriken. Marxistiska feminister menar i stället att vi även måste förstå vilken roll omvårdnadsarbetet och det obetalda hushållsarbetet spelar i samhället, både ekonomiskt och socialt. Kvinnors oavlönade arbete – omvårdnad, tvätt, matlagning, barnomsorg och mycket mer – är nödvändigt för att de manliga arbetarna ska födas, växa upp, vara arbetsförmögna på fabriken och leva. Vi måste därför förstå och motverka förtryck och exploatering av kvinnor även när de inte primärt utgår från en ekonomisk bas utan rör sig i den sociala och kulturella sfären.

Under 70-talet var kvinnorörelsen influerad av radikalfeminismen som utgår från mäns strukturella underordning av kvinnor genom ett patriarkat som genomsyrar samhället på alla plan. Radikalfeminismen har bland annat fått kritik för att bara se till att alla kvinnor är förtryckta, inte hur vissa kvinnor är mer förtryckta än andra kvinnor. Som en motreaktion till de vita feministerna uppstod rörelsen ”black feminism” bland svarta feminister i USA, som exempelvis Angela Davis och senare Patricia Hill Collins. De reagerade gentemot den feministiska rörelsen som de ansåg dominerades av vita medelklasskvinnor, kvinnor som inte såg till hur rasismens historiska rötter återspeglades i samtidens amerikanska samhälle.

De svarta feministerna ansåg att deras förhållanden påverkades specifikt av de strukturer som inte bara kan förstås inom ramen för rasism eller kvinnoförtryck var för sig. Utgångspunkten var att förtryck baserat på exempelvis kön och etnicitet inte lever separata liv, utan tar näring av varandra och samverkar med klass. Postkoloniala feminister som Gayatri Spivak och Chandra Talpade Mohanty har på senare tid talat på liknande sätt om att det inte finns en kvinna, inte en arbetarklasskvinna som ett statistiskt subjekt, utan att hon formas genom klass, kön och etnicitet.

Ur ”black feminism” utvecklades en analysmodell som kom att kallas intersektionalitet. Den har på senare tid vunnit

EN RECENSION AV KRISTINA MARTINSSON

Artikelförfattaren har studerat genusvetenskap och sociologi i Lund. Aktiv feminist och antirasist.

allt större inflytande inom sociologi och genusforskning, även i Sverige – representerat av bland andra Diana Mulinari och Paulina de los Reyes. Intersektionalitet bör inte ses som en övergripande teori att förklara världen, utan som ett synsätt som gör att den som använder sig av det sätter på sig ett par nya glasögon och låter bli att ta av dem igen. Intersektionalitet är ett analytiskt förhållningssätt till den typen av problem som vi brottas med i studiet av förtryck, diskriminering och förhållanden mellan olika maktordningar. Genom att utforska hur maktrelationer och förtryck skapas, reproduceras och framför allt samverkar på olika nivåer kan vi förstå förtrycksmekanismer utifrån klass, kön, etnicitet, sexualitet, funktionshinder, ålder med mera.

NYA GLASÖGON

Det är viktigt att komma ihåg att det intersektionella synsättet inte rangordnar olika maktordningar. Det handlar inte heller om att det är mest synd om den handikappade, svarta, lesbiska arbetarklasskvinnan. Fokus sätts snarare på instabilitet och förändring där olika maktordningar möts. Intersektionalitet handlar om att försöka förstå hur allting hänger ihop och hur det påverkar vartannat. En av förtjänsterna är förståelsen för att sociala maktordningar är strukturella men inte statiska. Synsättet kombinerar analys av strukturella maktordningar med förståelse för dess inneboende föränderlighet, vilket också skapar utrymme för motstånd och kamp. Om vi förstår hur något uppstått och förändrats och varför så kan vi också förstå hur vi ska påverka det till det bättre.

Den intersektionella analysen uppmärksammar inte bara diskriminering. Blicken får tvärtom gärna vändas uppåt och synliggöra hur makt hos vita heterosexuella män ofta representerar neutralitet och universalism medan kvinnor är sitt kön, invandrare sin etnicitet och lesbiska sin sexualitet. Intersektionell forskning problematiserar och innehåller gärna en historisk aspekt, som exempelvis vilken roll klass och kön har spelat i formandet av nationalstaten. Eller vilken betydelse koloniala föreställningar har för synen på sexualitet.

Kön eller genus (socialt konstruerat kön) ses som instabila kategorier som skapas i relation till samhällets maktordningar och fyller behov, på arbetsmarknaden och samhället i stort. Föreställningar om genus och etnicitet förstärks i vissa sammanhang och omförhandlas i andra. Ett exempel på denna typ av forskning är Paula Mulinaris avhandling *Maktens fantasier & servicearbetets praktik: arbetsvillkor inom hotell- och restaurangbranschen i Malmö* från 2007. Mulinari hävdar att servicearbetet bekönas och rasifieras.

Med detta menar hon att klass, kön och etnicitet både kan förstärkas och skapas i själva arbetsprocessen. Ett exempel är hur restaurangägaren vill ha ett vitt ansikte utåt i kassan, medan personer med invandrabakgrund arbetar bakom kulisserna. Kvinnor arbetar traditionellt ute med kunderna medan män ofta arbetar i köket. En av konsekvenserna blir att kvinnorna tvingas till känslomässig kontroll i exempelvis mötet med besvärliga kunder, medan männen kan säga vad de tycker och behöver inte behärska sig. På dessa sätt både reproduceras och omformas idéer om kön och etnicitet.

UNDERORDNAD KLASST

En kritik mot intersektionella analyser brukar vara att klass underordnas eller i varje fall likställs med exempelvis funktionshinder, något som kan vara lite svårsmält för den inbitna marxisten. Men det handlar inte om att likställa med, utan om att förstå hur funktionshinder samverkar med klass, exempelvis hur klasstillhörighet påverkar möjligheterna att få adekvat vård.

Det är knappast kontroversiellt att påstå att någon utan ekonomiska resurser, kontaktnät eller möjligheter att uttrycka sig kan ha svårare att få specialistvård än den som utan problem genast kan betala för samma vård privat.

Inom radikala vänsterkretsar brukar reaktionen bli starkare när exempelvis sexualitet sätts i förgrunden och analysen tonar ned betydelsen av klass. Fast är det så konstigt att klass inte alltid är den mest avgörande maktordningen? Ett extremt exempel vore att se till de platser i världen som har dödsstraff för homosexuella handlingar. Ibland kan begränsningarna kring att inte få leva ut sin sexualitet vara av större betydelse än klass, även om klass naturligtvis inte slutar att interagera med sexualitet. Framför allt måste vi som marxister kunna se hur kapitalismen drar nytta av maktordningar utifrån kön, etnicitet och sexualitet vilket är högst relevant för att förstå samhällsutvecklingen, både globalt och lokalt. Förstår vi inte detta så förstår vi inte heller till fullo dagens klassamhälle.

Även om den dominerande synen på dagens universitetskurser utgår från klass som något som görs, en identitet eller social konstruktion, betyder inte detta att vi också behöver tappa bort marxismens klassanalys. Här står vi inför en utmaning att utefter sammanhang - precis som de marxistiska feministerna – kunna hålla flera saker i huvudet samtidigt; om klass som ställning i produktionen och som något socialt föränderligt och kulturellt betingat. En radikal vänsterrörelse som fnyser åt människors upplevda diskriminering utifrån exempelvis etnicitet eller sexualitet riskerar faktiskt att splittras i

identitetspolitik, där de traditionella rörelserna som ger tyngd åt klassanalysen består av människor som starkast identifierar sig med just klass. Kanske kan vi generaliserande påstå att vita män är klass, medan kvinnor är kvinnor och invandrare är invandrare. Oförmågan att se och analysera vad som döljs i ett påstått neutralt klassbegrepp kan inom de radikala vänsterorganisationerna vara ett större problem än att vi inte skulle fokusera på klass. Vi måste kunna förstå människors upplevda identiteter och diskriminering för att kunna arbeta politiskt tillsammans mot deras förtryck och samtidigt slå mot kapitalet.

Bland aktiva socialister kan intersektionella synsätt komma till sin rätt genom att vi i våra analyser funderar en extra vända på dessa aspekter. Hur påverkas den förändrade arbetsmarknaden av klass, kön och etnicitet? Vem ses som en riktig arbetare i olika sammanhang? Utgår jag ifrån att alla är heterosexuella och vad får det för konsekvenser? Konkret i vårt praktiska arbete: vem riktar sig denna kampanj till och vilka riskerar känna att de inte tillhör målgruppen? Vilka arbetare gynnas av vårt fackliga arbete, och hur hänger detta ihop med kön och etnicitet?

Intersektionalitet är en analysmodell som i sin sämsta form fastnar i att allt är omförhandlingsbara identiteter. I sin bästa form berikar modellen vår kamp med nya glasögon som förvisso kräver lite mer utav oss, men som i längden ger bättre förståelse för hur olika maktordningar påverkar varandra. ■

NÄR KROPPARNA KALLNAT

– om Behring Breivik, galenskap och muslimhat

När massakern på Utöya precis uppdagats och de döda kropparna fortfarande var varma och föräldrar fortfarande letade efter sina barn, satte sig en viss Bruce Bawer och plitade ned följande rader: ”Jag fruktar att det kommer att bli mycket svårare att adressera dessa frågor nu när en galen mördare har blivit affischnamnet för islamkritik”. I detta läge, när hela världen var i sorg och förtvivlan, oroade sig alltså Bawer för ”islamkritikens” framtid.

Han var säkert inte ensam med denna oro, att kritisera islam har blivit närmast en folksport. Europa speglar sig i islamofobin, faktum är att Europa inte längre vet vad det är utan islamofobin. Islamofobin är dominerande i Anders Behring Breiviks tankegods. I hans 1500-sidiga manifest tar han sällskap med just Bruce Bawer, bästsäljande författare i den så kallade Euroarabia-genren. Andra som omnämns i det är Robert Spencer, aktiv i Teaparty-rörelsen i USA; Meredith Philips, krönikör och författare; Geert Wilder, holländsk politiker och förstås Bat Ye’or, författaren som introducerade begreppet Euroarabia.

Begreppet baseras på övertygelsen att Europa håller på att förvandlas till en muslimsk kontinent. Demografi är ett av huvudargumenten, Europa tas över av muslimer. Vilket direkt leder hatet över till den aggresiva antifeminism som också är rådande i detta idégods: det är feministerna som försvagat den europeiska mannens styrka och den europeiska kvinnans vilja att reproducera sig. Därutöver leder olika vänsterkrafter antirasism Breivik och hans tankesympatisörer till ett hat mot marxister.

Jag har svårt att inte tänka på Andreas Malms bok *Hatet mot muslimer* när jag skriver detta om Breivik. Faktum är att Breiviks manifest är en sorts inverterad form av Malms bok. Allt det som Malm skriver, ur antirasistiskt perspektiv, finns i Breiviks värld som välkommen sanning. I boken (som skrevs 2009, men i våras kommit ut i pocketversion) varnar Malm för detta hat och de konsekvenser det kan leda till, genom att just ta upp Euroarabien-litteraturen, antifeminismen och folkmordet i Bosnien, vilket alla visade sig vara teman i just en muslimhatares huvud.

Boken blev inte så populär, eftersom den ritade in islamofobin i sin kontext: det liberala tankesystemet där rumsrena författare, debattörer och politiker agerar i symbios med ytterhögern. Men idag, post-Breivik, har det som står i boken visat sig stämma nästan på pricken med en massmördares tankegods. Och nu ser jag ”Hatet mot muslimer” dyka upp på vänners nattduksbord, och den följer med

EN ARTIKEL AV ROYA HAKIMNIA

Artikelskribenten är doktorand och forskar inom folkhälsa och genus. Aktiv antirasist och feminist.

bild: Birgitta Lagerlöf

på resor. Det är dags att läsa den boken, för första gången eller igen.

EMPATISTÖRNING OCH POLITIK

Men i debatten har det politiska sammanhanget tonats ned genom olika försök att definiera Breivik som en ensam galning. Och visst måste han vara en empatistörd galning; hur kan vi annars förstå det mänskliga om vi inte utdefinierar hatet och dödandet? Men var fick denna galning sina idéer? Den uppdelning av psykiatri och samhälle som ständigt visar sig i debatten vid terrordåd som denna är en logisk följd av det positivistiska synsätt som är dominerande inom medicin och samhälle, vilket ser kropp kontra medicin

och själ kontra samhälle som varandras motsatser. Vilket de förstås inte är; Breiviks idéer är sjuka, men även det sjuka är verklighetsförankrat.

Faktum är att Breivik gör en mycket korrekt analys av samhället genom att binda samman rasismen inom extremhögerorganisationer som English Defence League, till främlingsfientligheten hos författare inom mainstreammedier och hos politiker som Geert Wilders. I Sverige har vi bröderna Ekeröth i Sverigedemokraterna som baserar sin politik på Euroarabien-teorierna.

Vi har på så sätt ett ansvar för det tankegods som Breivik lutade sig mot. Terrorhandlingarna utförde han själv - men i det

tankearbete som ledde fram till dem, var vi i någon mening alla ansvariga eftersom tankegodset hämtats ur mainstreammedier och mainstreampolitik. Även en del vänsterdebattörer, exempelvis Daniel Suhonen, har tyvärr bidragit genom att på olika sätt insinuera, eller uttalat säga, att vänstern som bedriver antirasistisk kamp för muslimer i själva verket flirtar med islamister.

Religionskritik bör vara riktat mot förtryck i religionens namn inte bara ”mot religion”, för vad betyder det egentligen? Går det att vara mot en religion i sig, och samtidigt vara för dess utövare? Jag har hittills inte sett att någon i debatten lyckats med det konststycket. Och framför allt är kritiken mot en specifik religion (islam), utmålandet av en viss grupp människors (muslimers) problem som en egen fråga bortom maktanalyser, och framställandet av vissa traditioner (de muslimska) som särskilt märkliga inget annat än rasistiskt. Den säger att vissa människor på ett eller annat sätt helt enkelt har ett annat slags värde.

Vi måste kunna skilja på relevant religionskritik och rasism mot muslimer. Breivik kunde inte det, men han var ju en galning å andra sidan. Hur är det med oss andra? Hur friska är vi? Hur friskt är vårt samhälles besatthet av islam och muslimer?

STÖD

öda ru

PG 13 04 07-0

Men i Latinamerika går det framåt! Det var för många av oss socialister tröstens och entusiasmens ord när en hel del av energin – efter det misslyckade försöket 2003 att hindra kriget mot Irak – rann ur den globala rättviserörelsen. På svallvågorna av folkliga mobiliseringar och uppror hade redan merparten av kontinentens länder fått – eller var på väg att få – olika former av vänsterstyren. Men vad har hänt sedan dess? Hur ser det ut idag? Rolf Bergkvist tar den sociopolitiska pulsen på Latinamerika anno hösten 2011.

LATINAMERIKA

– vad blev det av vänstervågen?

I slutet av september hamnade Bolivia på nyhetsplats i svenska dagstidningar. Anledningen var att polis med tågasbeskjutning och kraftigt våld angripit omkring 1500 kvinnor, män och barn från Yuracaré-, Mojeño- och Chimanéfolken, människor som deltog i en över 40 dagar lång protestmarsch. Ett tremånaders barn dödades av tågasen vid attacken och många skadades. Protesten – organiserad av CIDOB, som företräder ursprungsfolk i Boliviens lågland – var riktad mot ett planerat motorvägsbygge genom ett område som tillhör folkgruppen Tioc, och nationalparken Isiboro Sécure (TIPNIS). Övergreppet ledde till att COB, landets motsvarighet till svenska LO, utlyste en generalstrejk i protest mot polisens övergrepp och till försvar av demonstrationsrätten. Stora demonstrationer genomfördes samtidigt på flera håll i landet och tre ministrar tvingades att avgå.

Den dramatiska nyheten som fladdrar förbi reser frågan om vad som pågår. Hur kan en regering som gjort frågan om ursprungsfolken rättigheter till en central del av sin politiska dagordning hamna i öppen och våldsam konflikt med dem?

Det är knappast möjligt att förstå de senaste tio årens utveckling i Latinamerika utan att börja med upproren.

Det första folkliga upproret mot den nyliberala politiken genomfördes i Venezuela redan i början av 1989. I Mexiko blossade zapatistgerillans korta väpnade revolt mot landets regering upp våren 1994. Ett par år senare inleddes en serie lokala resningar av arbetslösa på flera orter i Argentina där arbetslösheten hade nått 60-70 procent. De hade formen av vägblockader och blev startskottet för den "piqeteros"-rörelse som senare skulle spela huvudrollen i störtandet av fem presidenter inom loppet av en vecka. I Ecuador hade indianorganisationerna tillsammans med andra folkrörelser organiserat två nationella uppror (1997 och 2000), som fällde två presidenter. I Bolivia

inleddes det hela år 2000 med ett uppror i Cochabamba, med början i en lokal protest mot privatiseringen av vattnet, men som senare fick nationella återverkningar. Det följdes 2003 och 2005 av ytterligare uppror som tvingade flera presidenter på rad att fly till USA. Nämnas bör också det folkliga upproret i Venezuela i april 2002, som på knappt 24 timmar avsatte den olagliga kuppregimen, vilken fängslat landets folkvalde president. Hela året 2002 pågick för övrigt massivt uppror i Argentina under parollen "Alla (politiska och ekonomiska makthavare) måste bort" ("Que se vayan todos"). Till dessa uppror kan därtill läggas stor folkliga protester i södra Peru och i Paraguay.

DE NYA REGERINGARNA

Ett synbart politiskt resultat av upproren, revolterna och de breda folkliga protesterna var nya regeringar. I flera fall var det historiska genombrott. De gamla, USA-allierade regeringarna med nyliberal politik valdes bort.

Först i en lång lista var Hugo Chavez, som redan 1998 valdes till president i Venezuela. 2002 vann arbetarpartiets (PT) kandidat, Lula da Silva, presidentvalet i Brasilien. Året därpå tog Nestor Kirchner från peronistpartiets vänsterflygel, FPV, över presidentposten i Argentina. Aymara-indianen och ledaren för cocaodlarna i chapare, Evo Morales, vann presidentvalet i Bolivia 2005. Följande höst segrade vänsterkoalitionen Breda Fronten (Frente Amplio) i valet i Uruguay, Sandinistfrontens (FSLN) ledare Daniel Ortega vann valet i Nicaragua och Rafael Correa segrade i Ecuador. I december samma år vann Hugo Chavez på nytt presidentvalet i Venezuela. I slutet av oktober 2007 blev Cristina Fernández de Kirchner (gift med den avgående presidenten) historisk i Argentina, som landets första kvinnliga president. År 2008 vann den tidigare biskopen och befrielsesteologen Fernando Lugo presidentvalet i Paraguay, vilket avslutade 60 år av oavbrutet regerings-

innehav för Coloradopartiet. En liknande historisk seger kom i mars 2009 då den före detta gerillarörelsen FMLN (som efter krigsslutet 1994 ombildats till parti) vann presidentvalet i El Salvador med Mauricio Funes som kandidat. Till detta kan man kanske också lägga valet av Ollanta Humala till Perus president nu i somras. Av de större länderna på kontinenten med USA-allierade högerregeringar återstår nu bara Mexiko, Colombia och Chile.

Trots olikheter i den politiska retoriken finns det vissa gemensamma drag i den politik som de nya regeringarna fört. I stort sett alla inledde med sociala program riktade till de grupper som drabbats hårdast av den tidigare politiken. Programmen består av bland annat mat till de fattigaste (soppkök eller riktad nödhjälp), statligt finansierade arbeten (utbyggnad av infrastruktur, stöd till kooperativ, "beredskapsarbeten" etc.), utbyggnad av sjuk- och hälsovård och alfabetiseringskampanjer. Resultatet är minskad fattigdom och förbättrad levnadsstandard för tiotals miljoner människor. (Enbart i Brasilien kunde 20 miljoner lämna fattigdomen under Lulas första presidentperiod.) Mest märkbar har den minskade fattigdomen varit i Venezuela, Brasilien, Argentina och Uruguay. I mindre utsträckning har samma process ägt rum i Bolivia och Ecuador. I Paraguay, Nicaragua och El Salvador har dock de positiva förändringarna varit mer blygsamma. I grunden är det dessa sociala program som är förklaringen till att brasilianska PT:s kandidat Dilma Rousseff vann presidentvalet i Brasilien förra hösten och därmed kunde efterträda Lula, att Cristina Fernandez på nytt kommer att vinna presidentvalet i Argentina i oktober i år och Daniel Ortega i Nicaragua blir med största sannolikhet omvald i början av november.

De regeringar som blev följden av de folkliga upproren och protesterna mot den nyliberala politiken har aktivt sökt nya internationella handelspartners. Med mer eller mindre tydlig antiimperialistisk

Den statliga livsmedelskedjan Mercal

retorik har de försökt bryta det ensidiga beroendet till USA och EU. Resultatet har blivit en mycket kraftigt ökad export av mineraler och jordbruksprodukter till Asien, och då i synnerhet Kina och Indien. Den växande exporten och rekordhöga världsmarknadspriser på råvaror har varit den viktigaste orsaken till att de latinamerikanska länderna sedan 2003 haft en hög ekonomisk tillväxt, vilket gett regeringarna marginaler som de kunnat använda till att finansiera de sociala programmen. Till viss del har de även ökat beskattningen på exportföretagens allt större vinster. Samtidigt har framför allt Kina blivit ett nytt alternativ för att finansiera produktiva investeringar i Latinamerika. Det har handlat om gruvbrytning, oljeutvinning och utvecklad infrastruktur med vägar och elenergiutbyggnad. Enbart i Venezuela – för att ta ett exempel – uppgår för närvarande de kinesiska investeringarna inom oljesektorn till 28 miljarder dollar.

Nya handelspartners, marknader och finansieringskällor har följts av en mer oberoende hållning på det politiska planet gentemot USA/EU och de finansinstitutionersom de kontrollerar. Då Argentina efter upproret i början av 2000-talet ställde in sina betalningar på statsskulden (och därefter skrev av stora delar av den) följde man upp det med att betala sina lån till Internationella valutafonden, IMF, (med ett lån från Venezuela) och förklara att fondens ekonomer hädanefter inte längre skulle bekymra sig om att ge Argentina några "råd" om hur dess ekonomiska skötas. På liknande sätt har Brasilien och Venezuela avslutat sina ekonomiska mellanhavanden med IMF. I Bolivia ledde ett misslyckat kuppöversök hösten 2008 till att USA:s antinarkotikapolis, DEA, liksom landets ambassadör, utvisades ur landet. I Ecuador stängde den nya regeringen under president Correa den av USA hyrda militärbasen Manta. Nya regionala organisationer som inte innefattar USA och Kanada har bildats.

BEGRÄNSNINGAR

Men trots den mer eller mindre uttalade "antiimperialismen" från flera av de "nya" regeringarna har den förda politiken – möjligen med undantag för Venezuela – inte inneburit något brott med det rådande systemet. Det vi har sett är inte början på någon ny slags "socialism för det 21:a århundradet" – som några av presidenterna ibland högtidligt talat om. Snarare har vi sett hur det 21:a århundradets reellt existerande kapitalism utvecklats i Latinamerika efter en massiv nedgång av de folkliga protesterna över hela kontinenten. De tidigare samhällsägda företag som under 1990-talets nyliberala privatiseringsvåg – ofta till kraftigt rabatterat pris – såldes ut till utländska storbolag ägs och kontrolleras fortfarande av samma lilla klass kapitalister som var dåtidens vinnare. Den praktiska politik som förts har helt saknat de grundpelare som en socialistisk politik rimligen måste vila på: att påbörja en överföring av de viktigaste produktionsmedlen och finanssektorn i hela samhällets ägo, initiativ till en utökad demokratisk kontroll över dessa företag från de som arbetar i dem samt en demokratiskt beslutad plan för hela samhällets ekonomi utifrån befolkningens behov. Inte heller har någon större omfördelning av den odlingsbara marken till fattiga bönder och lantarbetare ägt rum. Istället har tendensen varit att jordkoncentrationen ökat och att godsägare knutna till den exporterande jordbruksindustrin fått stöd av de nya regeringarna. Den övergripande ekonomiska politiken har främst handlat om att på olika sätt gynna det inhemska kapitalet och dessutom försöka locka utländska investerare till den expansiva exportsektorn.

Det är naturligtvis fullt möjligt att vara för sociala program som gynnar fattiga

EN ARTIKEL AV ROLF BERGKVIST

Artikelskribenten är latinamerikakännare. Han är sedan många år tillbaka flitig medarbetare i Röda rummet

människor utan att vara socialist. Men sociala reformer som inte är kopplade till någon långsiktig systemförändring riskerar att rullas tillbaka, på grund av det kapitalistiska systemets sätt att fungera, vilket kan ge upphov till nya sociala konflikter.

Den första uppenbara risken är det fortsatta beroendet av den kapitalistiska världsmarknaden och systemets konjunkturutveckling. Även om den ökade handeln med Asien har den positiva aspekten att varken Kina eller Indien kommer att ha möjlighet att organisera militärkupper mot regeringar i Latinamerika, på det sätt som USA:s regering har för vana att göra (som 2002 i Venezuela, 2008 mot Bolivias regering och 2009 i kuppen som avsatte Honduras president), kan en ekonomisk nedgång i de asiatiska länderna med minskad efterfrågan av de latinamerikanska råvarorna omedelbart leda till problem och en ekonomisk åtstramningspolitik med nedskärningar i de sociala programmen.

I slutet av förra året kunde vi faktiskt se det första folkliga upproret mot ett åtstramningspaket utfärdat av en av de nya latinamerikanska regeringarna. Det var när Bolivias vicepresident 26 december 2010 tillkännagav ett dekret som i ett slag höjde bensinpriset med 73 procent och dieselpriiset med 83 procent. Skälet var att vinstnivåerna för oljebolagen – det bolivianska Yacimientos Petrolíferos Fiscales Bolivianos (YPFB), det brasilianska Petrobras och det spansk-argentinska Repsol-YPF – enligt regeringen var för låga för att bolagen skulle kunna göra nödvändiga investeringar i utökad oljeutvinning. Den fackliga centralorganisatinen COB krävde redan dagen efter att dekretet skulle annulleras och påpekade att 67 procent av den arbetande befolkningen – som är verksam inom den "informella sektorn" – skulle drabbas hårt av beslutet. Tillsammans med ursprungsfolkorganisationen Consejo Nacional de Ayllus y Markas del Qullasuyu (Conamaq), den kvartersbaserade Fejuve i El Alto och en mängd andra

folkrörelser inleddes landsomfattande protester. Den 30 december genomfördes stora demonstrationer i bland annat La Paz, El Alto, Cochabamba, Potosí och Oruro. Dagen efter valde president Evo Morales att dra tillbaka dekretet.

Men bortsett från kortsiktiga, konjunkturberoende problem utgår den utvecklingsmodell som regeringarna i exempelvis Brasilien, Argentina, Ecuador Bolivia valt att följa från ett fortsatt långsiktigt strukturellt underordnande i kapitalismens globala handelssystem. Länderna i Latinamerika fortsätter att producera och exportera råvaror från gruvor och plantager och importera de imperialistiska ländernas bearbetade industriprodukter. *Latinamerikas öppna ådror*, som den Uruguayanske författaren Eduardo Galeano en gång skrev en klassisk bok om, fortsätter att dränera kontinenten på dess rikedomar, som genom det orättvisa handelsutbytet överförs till banker och storbolag i de imperialistiska länderna. Det senaste årtiondet har beroendet av denna kapitalistiska världsmarknad inte minskat. Tvärtom har det – genom den utvecklingsmodell regeringarna valt – faktiskt accentuerats. Det strukturella underordnandet och beroendet av världsmarknaden får konsekvenser för den sociala kampen i varje enskilt land. Ett exempel som kan nämnas är hur den brasilianska regeringens stöd till de brasilianska storgodsägarnas produktion av exportgrödor drabbar inte bara fattiga bönder i Brasilien utan också jordlösa i grannlandet Paraguay.

PARAGUAYS VÄG

Efter att den före detta katolske biskopen Fernando Lugo tog över presidentposten i Paraguay 15 augusti 2008 väcktes det förhoppningar om en radikal jordreform. Under hans första kvartal som president ökade jordockupationerna både i antal och i omfattning, men de ockuperande lantarbetarfamiljerna blev hårt angripna. Den 3 oktober 2008 dödades en person

under våldsamma sammandrabbningar mellan 150 jordlösa, som ockuperat mark ägd av den brasilianske mångmiljonären och godsägaren (55 000 hektar) Tranquilo Favero, och polis. Efter att Lugo träffat bondeledare slöts ett tillfälligtavtal om inga fler jordockupationer skulle äga rum i utbyte mot ett löfte om snabbare jordreform. Några veckor senare, 17:e oktober, utlovade Lugos regering ett förstärkt polisiärt/militärt skydd av storgodsens sojaplantager – mot de jordlösas ockupationer. Då bröt bondeorganisationerna det tillfälliga avtalet och inledde nya jordockupationer.

Många av jordockupationerna organiserades av Organización de Lucha por la Tierra (OLT) och genomfördes på egendomar ägda av brasilianska jordägare – "brasiguayos" – som odlar soja för export. "Brasiguayos" började köpa upp billig jord redan under militärdiktaturen på 1960-talet och kontrollerar idag 80 procent av sojaproduktionen i Paraguay. Deras antal har vuxit till omkring en halv miljon. I de paraguayanska gränsdepartementen San Pedro, Itapúa, Alto Paraná, Concepción, Amambay och Canindeyú pratas snart lika mycket portugisiska, som guarani/spanska och handelsvalutan är ofta brasilianska reales. Arealen av soja har vuxit explosionsartat de senaste åren till tre miljoner hektar under säsongen 2007/2008, vilket gjort landet till den fjärde största exportören i världen. På det sociala planet har sojaexpansionen medfört en kraftigt ökad invandring till städerna. När Stroessner-diktaturen föll 1989 levde 60 procent av befolkningen på landsbygden. Idag har siffran sjunkit till 40 procent.

LULAS ROLL

Som om det inte räckte med våldsamma angrepp från landets egen polis/militär hotades de jordlösa ganska omgående även utifrån. Lulas regering i Brasilien krävde genom dåvarande utrikesminister Celso Amorim uttryckligen att Paraguays regering måste stoppa "excesserna" riktade mot de brasilianska jordägarna. Det fanns till och med antydningar att den veckolånga militärövningen "Operación Frontera Sur II" i mitten av oktober 2008 – med 10 000 brasilianska soldater i gränsområdet till Paraguay – hade som syfte att markera en beredskap till militär intervention om brasilianska ekonomiska intressen hotades. Lula utfärdade samma månad ett dekret där hot mot den "nationella självständigheten" – som skulle göra en militär mobilisering nödvändig – inte nödvändigtvis behövde ske inom landets gränser.

Även i den aktuella konflikten mellan Yuracaré, Mojeño och Chimané-folken och Bolivias regering, som jag inledde den här texten med, finns Brasilien med i bakgrunden. Den statliga, brasilianska utvecklingsbanken BNDES står för 332 miljoner dollar av vägbyggets budget på 415 miljoner dollar. Vägen byggs dessutom av det brasilianska företaget OAS. Representerar från ursprungsfolken protesterar mot vägbygget för att det enligt den nya grundlagen från 2009 strider mot deras konstitutionella rätt att bli konsulterade innan den här typen av stora projekt genomförs i deras områden. Det bryter även mot miljölagstiftningen. De har också pekat på att det verkliga motivet för vägbygget är att öppna för oljeutvinning i området. De misstankarna stärks av en nyligen publicerad rapport. Enligt rapporten har redan 27,5 procent av nationalparken TIPNIS 1,3 miljoner

hektar mark delats upp för undersökning och projektering. Kontrakt för kommande oljeutvinning har i tysthet undertecknats med det brasilianska oljebolaget Petrobras och franska Total (tillsammans på 9,8 procent av marken) medan 17,7 procent öronmärkts för YPFB-Petroandina-SAM, ett samägt bolag mellan de statliga oljebolagen i Bolivia och Venezuela. President Evo Morales påstående att vägbygget bara handlar om att förbättra kommunikationerna mellan Beni och Cochabamba är uppenbarligen inte hela sanningen.

Även i Ecuador där president Rafael Correa tydligt tagit ställning för det ”21 århundradets socialism” och, som jag nämnde ovan, bland annat stängt den militärbas USA tidigare hyrde, har satsningen på utökad gruvbrytning och oljeutvinning inom geografiska områden som traditionellt tillhör ursprungsfolk medfört återkommande konflikter.

I september förra året, efter att Correa utsatts för ett misslyckat kuppförsök från en grupp poliser, gjorde ordförandena för ursprungsfolkens organisationer Conaie, Ecuaurunari, Confeniae, Conaice, ett gemensamt uttalande där de klart tog avstånd från kuppmakarna på den politiska högerkanten men samtidigt förklarar att:

”En förändringsprocess, hur begränsad den än är, löper risken att bli stoppad av högern, den gamla eller nya, såvida den inte etablerar allianser med de organiserade och folkliga sektorerna och fördjupas. /.../Medan regeringen har hängivit sig åt att enbart attackera och avlegitimera organiserade sektorer, som ursprungsfolkens rörelse, fackföreningar etc. har den inte på något sätt försvagat högerns maktstruktur, inte ens inom statsapparaten/.../ Den sociala kris som släppts lös idag har provocerats fram av den auktoritära processen för lagstiftning och vägran till dialog/.../Inför kritik och mobiliseringar från lokalbefolkning mot transnationella gruv-, olje- och jordbruksindustriföretag har regeringen istället för att föra en dialog svarat med våld och repression/.../Situationen göder de konservativa sektorerna. Olika grupper från den gamla högern kommer snart nog att kräva ett störtande av regeringen och inrättande av en civil eller militär diktatur. Medan den nya högern både inom och utanför regeringen kommer att utnyttja sammanhanget för att rättfärdiga sin totala allians med de mest reaktionära sektorerna och de framväxande affärsintressena. /.../Conaie avvisar regeringens ekonomiska och sociala politik och fördömer med samma kraft högerns aktioner som utgör delar av ett kuppförsök. Mot detta kommer vi att fortsätta kämpa för en mångnationell stat och verklig demokrati./.../Bästa sättet att försvara demokratin är att börja en verklig revolution som löser de mest akuta och strukturella frågorna till förmån för majoriteten. På denna väg ligger konstruktionen av en mångnationell stat, den omedelbara starten av en jordreform och en avprivatisering av vattnet.”

Även om det riskerar att bli en otillåten förenkling – Conaie:s och andra organisationer som representerar ursprungsfolk har en mer komplex inställning – menar jag att uttalandet rätt klart pekar på hur en utvecklingsmodell som håller sig inom ramarna för det kapitalistiska samhällssystemet riskerar att framkalla sociala konflikter, som den inhemska borgarklassen och imperialismen kan dra nytta av för att avsätta de nya regeringarna och än en gång avsluta de reformprogram som inletts.

Utvecklingen i Venezuela är både typisk för de senaste 10-15 årens utveckling i Latinamerika och samtidigt delvis annorlunda. Den satsning på sociala program inom utbildning, vårdsektorn och den sociala omsorgen som gynnat miljoner fattiga människor skiljer sig inte nödvändigtvis från Brasilien – även om de varit bredare och mer omfattande. Kritiken av imperialismens härjningar och det kapitalistiska systemets hot mot miljö och människors överlevnad har även Bolivias Evo Morales uttryckt på internationella konferenser och med positiva initiativ till alternativa miljökonferenser (som i Cochabamba förra våren). Däremot har Venezuelas regering, med Hugo Chavez som obestridt ledare, gått längst i att med praktisk politik försöka påbörja en brytning med den kapitalistiska marknadens logik och inleda en övergång till socia-

lism. Orden har följts av handlingar som inneburit revolutionerande förändringar, och då inte bara i levnadsstandard utan även i social självorganisering och politiskt tänkande för miljoner människor.

KOOPERATIV OCH KOMMUNALA RÅD

Till skillnad från andra regeringar i Latinamerika har Chavez valt att börja återföra flera större bolag och banker som tidigare privatiserats i samhällets ägo. Det har handlat om industriföretag som ockuperats av de anställda för att driva produktionen vidare när de privata ägarna försökt lägga ned driften. Det har även handlat om företag som bedömts som strategiskt viktiga för samhällsutvecklingen: cementproduktion, stålindustri, delar av oljeindustrin eller livsmedelsproduktion. Korruption inom den privata finanssektorn har varit ett skäl att förstatliga närmare en tredjedel av landets banker. Livsmedelsföretag som producerat för vinstgivande export istället för att täcka behoven av mat i det egna landet har övertagits.

Nya statliga företag har startats. Ett av de viktigaste är kanske en butikskedja, Mercal, för att till billigt pris ge den fattiga befolkningen ett alternativ för matinköpen.

För att bryta den kapitalistiska logiken har regeringen stött alternativa produktionsformer. Till en börja med främst i form av arbetarägda kooperativ. Mellan 2004 och 2006 startades omkring 60 000 arbetarstyrda produktionskooperativ med ekonomiskt stöd från regeringen.

De kom att följas av en satsning på kommunala råd. I april 2006 antogs en lag för att göra den deltagande – eller om man så vill direkta – demokrati som konstitutionen från 1999 talar om, praktiskt möjlig på

lokal nivå. Det handlar om upprättande av kommunala råd vid sidan av den existerande statsapparatus lokala del. I städerna väljs råden i ett geografiskt område som omfattar mellan 200 och 400 familjer, på landsbygden minst 20 familjer och i ursprungsfolkens samhällen 10 familjer. Råden väljs av ett stormöte där alla över 15 år får delta. Mandatperioden är två år-, men rådsmedlemmarna kan när som helst avsättas av befolkningen i området.

Syftet med den nya lokala rådsstrukturen var till att börja med att konsolidera den självorganisering kring de sociala reformprogrammen som sedan 2003 börjat förändra landet. Det handlade både om att stärka den självorganisering som redan fanns, förstärka den legala möjligheten att lokalt utveckla nya projekt med tillgång till finanser, och skapa en lokal makt vid sidan av den existerande borgerliga

statsapparaten. En ny ”Nationell Fond för de kommunala råden” inrättades för att överföra ekonomiska resurser, som tidigare gick via delstatsguvernörer och borgmästarkontoren.

För att finansiera rådets verksamhet skapades 3500 kommunala banker. Genom dessa nya banker kan råden få pengar till sociala projekt, nödhjälp till speciellt utsatta familjer och göra investeringar.

Frågan är vad denna satsning har lett till. Enbart den nya Kvinnobanken (Banco de Mujer), som nyligen firade sitt tioårsjubileum, har finansierat arbetarägda kooperativ (till 90 procent kvinnor) som gynnat 300 000 familjer. Av de arbetarstyrda kooperativ som startade mellan 2004 och 2006 har tiotusentals överlevt. Men lika sant är att tusentals lagts ned efter ganska kort tid. Då jag hösten 2004 träffade bankens ordförande, Nora Castañeda, tog hon själv upp problemet och påpekade att alldeles för stor procent av de nybildade kvinnokooperativen redan under det första året hade lagt ned verksamheten. Slutsatsen för den statsfinansierade bankens ledning var att använda större tid åt att utbilda kvinnorna i administration och företagsekonomi och att föra kritiska samtal om konkreta och realistiska affärsplaner för det kooperativ de ville bilda – inte begränsa verksamheten till att administrera utdelningen av pengar.

På ett likande sätt verkar de kommunala råden gett både positiva och negativa resultat. Av de 30 000 råd som för fem år sedan formellt bildats var det bara 13 000 som förra året sökte pengar till konkreta projekt i sina områden.

Men det viktiga – trots de, med nödvändighet, blandade positiva och negativa erfarenheter som finns – är naturligtvis den massiva utbildning i självförvaltning

och självstyre som dessa initiativ bidragit till på social mikronivå. En förutsättning för att utveckla en demokratisk kontroll underifrån av samhällets viktigaste resurser är dessa kollektiva erfarenheter av självstyre. I förlängningen måste de knytas till en demokratisk kontroll av de anställda inom de stora samhällsägda företagen för att en samhällsförändring ska bli hållbar på lång sikt. Till skillnad från andra regeringar har den venezuelanska i konkreta konflikter tagit ställning för arbetarna i de statliga företagen då de hamnat i strid med korrupta företagsledningar eller ministrar. Sedan är frågan om demokratisk arbetarkontroll i de samhällsägda företagen långt ifrån löst. Men att nationella arbetarkonferenser organiseras för att utbyta erfarenheter av kamp i denna livsviktiga fråga är ett litet tecken på att en förändring kan bli möjlig.

SLUTSATSER

Så vad blir slutsatserna av denna rundmålning över Latinamerikas politiska läge. Ja, den första slutsatsen är naturligtvis att om man är fattig och maktlös kan breda, folkliga uppror mot de reellt existerande regeringarna i högsta grad vara en lönsam affär på kort sikt. En kollektiv investering inför framtiden!

En andra slutsats är att om man dessutom vill uppnå en långsiktig bestående förändring, som gynnar den stora befolkningsmajoriteten räcker det inte med att störta en eller två regeringar. Det behövs aktivister som i den sociala kampen inte begränsar sina perspektiv till reformer inom det rådande samhällssystemets ramar utan vill, kan och törs formulera ett gemensamt politiskt program som utgår från dagens elände men har övergången till ett demokratiskt, socialistiskt samhälle som målsättning.

För oss som lever i den avlägsna del av världen som kallas Europa måste en första uppgift i vårt solidaritetsarbete vara att på alla sätt aktivt ta ställning mot ”våra” imperialistiska staters oavbrutna försök att ingripa i de fattiga länderna. Det handlar om att säga nej till imperialistiska militära interventioner, sponsrade statskupper, ekonomiska blockader etc.

Men av den utveckling som de senaste tio årens kamp i Latinamerika tagit kan vi dra en annan viktig lärdom. Uppror kan störta regeringar och utgöra grunden för regeringar som för en annan politik än tidigare. Men det betyder inte nödvändigtvis att den nya politiken syftar till en grundläggande samhällsförändring eller är hållbar på lång sikt. Slutsatsen måste därför bli att en hållbar solidaritet från vår sida bara kan vara en solidaritet med de arbetare, bönder, de fattiga i den ”informella” sektorn och ursprungsfolk, som dagligen drabbas av och kämpar mot det kapitalistiska systemets orättvisor. Vår solidaritet kan aldrig vara ett okritiskt stöd till den ena eller andra ledaren eller regeringen oavsett vad de hänger sig åt för språkbruk. ■

UPPLOPPENS INNEBÖRD

De fokuspunkter där klassmotsättningarnas hetta strålar samman och plötsligt slår ut i brand har en tendens att vara märkligt svåra förutse. I botten kamp för bröd, arbete och politiska rättigheter, men den tändande gnistan kan också vara en elefant i ett rådhus. En antologi om 1800-talets upplopp får Anne Berg att ställa frågor om klasskampsbegreppets räckvidd

Hur kommer det decennium vi har bakom oss och det som ligger framför oss att framstå i historiens backspegel? Kommer upploppen i Aten, den spanska torgockupationsrörelsen och ett brinnande London ses som enskilda brott i en annars harmonisk och konsensuspräglad samhällsutveckling i Europa som pågått ända sedan 1900-talets mitt? Kanske det. Men möjligheten finns att kritiska forskare och författare istället kommer att tolka upplopp som något karaktäristiskt för vår tid. Kanske kommer Göteborgskravallerna, Reclaim the street-ockupationerna och till och med stenkastningarna och bilbränderna i de svenska förorterna att tas upp som exempel.

En sådan historisk synvända är just vad som görs i den populärhistoriska antologin *Det stora elefantupploppet – Och andra berättelser från Sveriges bråkiga 1800-tal* (Pluribus 2011), redigerad av historikerna Andrés Brink Pinto och Magnus Olofsson. Förutom att skildra en rad upplopp i Sverige under 1800-talet är syftet med antologin också att diskutera vad dessa historiska fragment säger om hur vi ska betrakta den tidens svenska samhälle.

Bokens inledande artikel av Martin Nyblom handlar om det så kallade elefantupploppet i östgötska Skänninge år 1806. Staden fick besök av en cirkus och de lokala makthavarna inhyste en ung elefanthanne – cirkusens dragplåster – i rådhusets övervåning. Borgmästaren satte dock ett så högt pris för nöjet att få titta på djuret att detta ledde till konflikter. Snart utbröt ett upplopp på själva rådhus-trappen, en elefant hade blivit en resurs som olika sociala grupper handgripligen slogs om!

Martin Ericssons artikel om ett uppror på Öland 1850 inleds ur den frystande underjägaren Gustaf Adlerbjelkes perspektiv. Det är en spännande vinkel där vi får följa den statsanställdes inre tankegångar inför uppgiften att återställa ordningen bland drängar och bönder som protesterar mot både inskränkningen av deras uråldriga rättigheter till skogsallmänningen och beslutet att låta rannsaka deras hus och hem efter spår av olaglig skogsplundring. Ericsson visar hur böndernas protester bröt ut som en följd av förstatligandet av skogsmarken. Men framför allt lyckas författaren ge inblick i hur statsapparatus utsända agerade och resonerade, vilket får läsaren att se staten inte bara som apparat utan som ”människor de också”. Det är ett perspektiv med intressanta implikationer.

Stefan Nyzell tar med oss till Jönköping och ett av 1800-talets och det tidiga 1900-talets många hungerupplopp. Bak-

EN ARTIKEL AV ANNE BERG

Artikelskribenten är historiker vid Uppsala universitet och har skrivit avhandlingen *Kampen om befolkningen: Den svenka nationsformeringens utveckling och sociopolitiska förutsättningar cirka 1780-1860*.

grunden till de två dagarna av upplopp i september 1855 var att borgerskapet hade drivit upp spannmålspriserna. Detta kunde inte tolereras från stadens arbetare och hantverkare och missnöjet tog snart form i stenkastning, fönsterkrossning och högljudda protester. Efter två dagar var dock oroligheterna stävjade med hjälp av militärens ingripande och massarresteringar. Nyzell fokuserar särskilt de efterföljande rättegångarna mot upprorsmännen, vilka ger en bild av hur statsmakten såg på den här typen av brott. Upprørsledarna dömdes till hårda straffarbeten i fem till åtta år. Påföljder av samma storleksklass som för mordbrand och järnvägssabotage eller för grova återfallsförbrytare.

LÄKTARNISTA

Kungsträdgårdsupploppen 1868 är i fokus för Magnus Olofssons bidrag. Den resurs om vilka olika klasser och grupper kämpade i denna artikel var en åskådarläktare! Bakgrunden till kravallerna var ceremonierna kring avtäckande av en staty över Karl XII i Kungsträdgården. Statybygandet var väldigt omskrivet i pressen och var del i 1860-talets nationella uppvaknande, vilket präglades av rysskräck och en vurm för stormaktstidens kungar. När statyn väl skulle avtäckas hade stadens dignitärer låtit uppföra åskådarläktare där samhällseliten skulle få njuta av den nationella festen. Men att bygga in statyn med läktare skar av de lägre skiktens, folkmassans, möjlighet att delta och det var detta som var grunden till kravallerna. Vid tiden för statyinvigningen hade en stark missnöjeskänsla spridits bland den breda Stockholmsbefolkningen och en grupp unga män började kvällen den 28:e november att gå lös på en av läktarna. Stenkastning, förstörelse och strider med militären följde under de kommande dygnen. Olofsson menar att kravallerna självklart i grunden inte handlade om en snickrad läktare utan om folkets missnöje med eliten, och med samhällets politiska ojämlikhet som dessa ”herrar” gjorde allt för att upprätthålla. Karl XII var vid denna tid både en symbol för antidespotism och för den nationella svenska gemenskapen; en nationell symbol som olika sociala klasser stred om att fylla med sitt egna ideologiska innehåll.

Andrés Brink Pintos artikel om kravallerna i Lund 1898 avslutar kvintetten av texter om specifika upplopp. Arbetarna på sockerbruket i Svedala hade begärt löneförhöjning men nekats av brukets disponent. Arbetarna gick ut i strejk men frivilliga svartfötter i form av lundastudenter kom till brukets undsättning. En kväll när strejkbrytarna var på väg hem från järnvägsstationen i Lund utbröt våldsamma protester och kravaller. Ordningsmakten sattes in och under de kommande dygnen var Lund fast i en våldsspiral. Oroligheterna dog ut, dels på grund av att brukets ägare vägrade att längre ta hjälp av strejkbrytande medelklassunglingar och dels efter att många av de protesterande

bild: Peter Jervelycke Belfrage

hade arresterats och dömts.

Brink Pinto avslutar med en diskussion om straffnivåerna i de efterföljande rättegångarna mot upprorsmakarna. Hans jämförelse mellan 1898 års straffskalor och domarna efter vår tids Göteborgskravaller är intressant. Straffen på i genomsnitt två månaders fängelse var relativt milda – både sett bakåt i tiden och i jämförelse med vår samtid

MORALISK EKONOMI

Antologin är riktigt underhållande, populärt skriven historia, men väcker dessutom en rad allmänna frågeställningar kring upploppens funktion och drivkrafter i historien och hur de ska tolkas. Detta diskuteras i slutkapitlet, utifrån bland andra E.P. Thompsons perspektiv på förindustriellt politiskt beteende. Enligt Thompson hade den tidens uppror en egen, för epoken unik, rationalitet – de utgjorde svar på angrepp mot den ”moraliska ekonomi” som var förhärskande. Resurserna var så pass knappa i dessa samhällssystem att de moraliska överenskommelserna om exempelvis det jämlika utnyttjandet av allmänningarna var viktiga delar i befolkningens överlevnad. Reformerna som införde ett kapitalistiskt ekonomiskt resursuttag – exempelvis statens tillägnande och industrialanpassning av allmänningsskogarna, som beskrivs i Ericssons artikel – möttes av protester som menade att detta stred mot urminnes hävd och var djupt orättvis och omoralisk. Thompson menar att brott mot den moraliska ekonomin, ofta begångna av en industrikapitalistisk sinnad stat eller borgerlighet, var kärnan i den förindustriella upprorsrationaliteten. Men pekar inte åtminstone Olofssons och Brink Pintos artiklar mot att det var en annan slags rationalitet som vägledde upproren under övergången till den orga-

niserade industrikapitalistiska epoken? Upproret i Kungsträdgården startades för att vissa grupper inte fick delta i en nationell ceremoni. Här var det ett utestängande från en förväntad nationell folklig ceremoni som drev upprorsmakarna. I Lund protester arbetarnas mot de strejkbrytande medelklassstudenterna för att de ansåg sig ha en politisk rättighet att utöva sin strejkrätt. Möjligtvis kan man se en utveckling mot en upprorsrationalitet vars essens är just att den har sin legitimitet i en föreställd ”moralisk politik” snarare än i en moralisk ekonomi? Kanske kan man tala om en överlappning mellan ett förindustriellt och industriellt system av moraliska upprorsprinciper, där skilda drivkrafter och legitimeringar – till varför och i vilka sammanhang människor reser sig mot makten – trängs med varandra.

Författarna skisserar även en mer generell karaktärisering av vad upplopp och kravaller är, där man ser upploppen som delar i ”en större klasskamp”.

Det är förstas helt i sin ordning att använda klasskampsbegreppet på ett brett sätt som innefattar olika typer av sociala kraftmätningar. Men frågan är då vad som skiljer begreppet klasskamp från andra möjliga begrepp – som exempelvis social antagonism, social konflikt, upplopp och resning. Skiljer sig klasskampens dynamik beroende på om den rör ekonomiska, politiska eller symboliska resurser? Man får intrycket att striden om de symboliska resurserna skapade andra och bredare allianser än till exempel Lundakravallerna.

Förhoppningsvis kan antologin bli ett startskott för att ånyo utveckla tänkandet kring klasskampsteorins många frågeställningar – och fortsätta att avslöja den bråkiga verklighet som döljer sig bakom ändlösa lager av samtyckessynteser. ■

GENOM SKULDKRISENS DIMRIDÅER

Leif Pagrotsky lär nyligen ha kommenterat skuldkrisen med orden: ”Dagens läge är omöjligt, alla alternativ tycks också omöjliga och det finns ingen väg framåt.” Men vilka är de verkliga mekanismerna bakom den alltmer akuta skuldkrisen i den Europeiska unionen och vart bär vägen som Pagrotsky inte ser? I denna intervju förklarar Eric Toussaint – sedan över tjugo år engagerad i kampen mot skuldsättningsverkningar i tredje världen – spelet bakom finansmarknadens kulisser och anger en väg ut ur skuldfällan.

Stämmer det att Grekland måste förbinda sig att betala omkring 15 procents ränta för att få teckna tioåriga lån?

– Ja, det gör det. Marknaden är bara beredd att köpa de tioåriga obligationer som Grekland vill sälja på villkor att de binder sig för att betala så orimliga räntor.

Kommer Grekland att skriva under tioåriga lån på sådana villkor?

– Nej, Grekland har inte råd att betala så höga räntor. Det skulle kosta landet alldeles för mycket. Ändå kan vi nästan dagligen läsa både i mainstream- och alternativa media (där de sistnämnda är avgörande för att kunna utveckla en kritisk uppfattning) att Grekland måste låna till 15 procent eller mer.

Ända sedan krisen bröt ut på våren 2010 har Grekland i själva verket tagit korta lån med tre, sex eller tolv månaders löptid på marknaden, inte längre, till en ränta på mellan fyra och fem procent.¹ Märk väl att innan spekulationerna mot Grekland inleddes kunde landet låna till mycket låg ränta, eftersom banker och investeringsinstitutioner (pensionsfonder, försäkringsbolag) var mycket ivriga att låna ut.

Den 13 oktober 2009 utfärdade man till exempel tre månaders statsobligationer, så kallade T-Bills, till mycket låg ränta på 0,35 procent. Samma dag utfärdade de sex månaders obligationer till 0,59 procent ränta. Sju dagar senare, 20 oktober 2009, gav de ut ettåriga obligationer till 0,94 procent.² Det var mindre än sex månader innan krisen bröt ut. Värderingsinstitutet hade givit Grekland och bankerna som beviljade det ena lånet efter det andra mycket höga värderingssiffror. Tio månader senare var Grekland tvunget att utfärda sex månaders obligationer till 4,65 procent ränta – med andra ord åtta gånger högre. Det pekar på en grundläggande förändring av omständigheterna.

Ett annat talande faktum visar på bankernas ansvar: 2008 krävde bankerna högre ränta av Grekland än 2009.

I juni-juli-augusti 2008, före kraschen som orsakades av Lehman Brothers’ konkurs, var räntorna fyra gånger högre än i oktober 2009. De låg som lägst (under en procent) fjärde kvartalet 2009.³ Det kan verka ologiskt eftersom en privatbank verkligen inte förväntas sänka sin ränta i samband med en större internationell kris, minst av allt till ett land som Grekland, som är angeläget att låna. Men det var fullkomligt logiskt från bankernas synvinkel, utifrån att de var ute efter att maximera vinsterna, samtidigt som de

EN INERVJUV MED ERIC TOUSSAINT

Eric Toussaint är ordförande i belgiska sektionen av CADTM, Kommittén för avskaffande av Tredje världens skuld. Intervjun som i sin helhet innefattar ytterligare två delar ”CDS and rating agencies: factor(ie)s of risk and destabilization” och ”Has the crisis peaked yet” är publicerad på www.cadtm.org mellan 12 och 26 september 2011.

litade på att statsmakterna skulle rädda dem om det blev problem. Efter Lehman Brothers’ konkurs öste de amerikanska och europeiska regeringarna ut enorma mängder pengar för att lösa ut bankerna, återställa tilltron och stimulera den ekonomiska återhämtningen. Bankerna använde dessa pengar för att låna ut till länder som Grekland, Portugal, Spanien och Italien, övertygade som de (med rätta) var, att om det skulle bli några problem så skulle Europeiska Centralbanken (ECB) och EU-kommissionen hjälpa dem.

Så du menar att de privata bankerna medvetet föste in Grekland i en ohållbar skuldfälla genom att erbjuda låga räntor, och sedan krävde mycket högre räntor som gjorde det omöjligt för Grekland att låna på längre perioder än ett år?

– Ja, precis. Jag påstår inte att det var någon sorts komplot, men det är uppenbart att bankerna bokstavligen kastade kapital i armarna på länder som Grekland, i synnerhet genom att sänka räntorna de begärde, eftersom de ansåg att pengarna de så generöst hade fått från offentliga myndigheter måste omvandlas till lån för länderna i eurozonen. Vi måste komma ihåg att för bara tre år sedan verkade staterna vara mer pålitliga aktörer, samtidigt som de privata företagens förmåga att betala tillbaka sina skulder var oviss.

För att återgå till det konkreta exempel som nämndes ovan, så sålde den grekiska regeringen den 20 oktober 2009 sina tre månaders så kallade T-bills till en ränta på 0,35 procent, i ett försök att skrapa ihop 1,5 miljarder euro. Banker och andra investeringsinstitutioner föreslog ungefär fem gånger denna summa; 7,04 miljarder. Slutligen beslutade regeringen att låna 2,4 miljarder.

Nej, det är ingen överdrift att hävda att bankerna bokstavligen kastade pengar efter Grekland.

Låt oss också återgå till tidsintervallen för de västeuropeiska bankernas beviljande av lån till Grekland mellan 2005 och 2009. Banker i de västeuropeiska länderna ökade sina lån till Grekland (både till den privata och offentliga sektorn) i flera steg. Mellan december 2005 och mars 2007 ökade lånemängden med 50 procent, från strax under 80 miljarder dollar till 120 miljarder. Trots att subprimekrisen^{*} hade brutit ut i USA ökade lånen återigen mellan juni 2007 och sommaren 2008, denna gång med 33 procent (från 120 miljarder till 160 miljarder), och därefter blev de kvar på en mycket hög nivå (omkring 120 miljarder). Det betyder att västeuropeiska privata banker använde de pengar som de fick till mycket låg ränta från ECB, Bank of England, den amerikanska centralbanken och den amerikanska valutamarknaden (se nedan) för att öka sina lån till länder som Grekland utan att ta hänsyn till riskerna.⁴

Privatbankerna bär alltså ett tungt ansvar för Greklands överväldigande skulder. Grekiska privatbanker lånade också ut enorma mängder till offentliga myndig-

heter och den privata sektorn. Även de har ett betydande ansvar för den nuvarande situationen. Följaktligen borde de skulder som utländska och grekiska banker gör anspråk på från Grekland betraktas som icke-legitima och därmed ogiltiga.

DEN STORA GREKISKA OBLIGATIONSBASAREN
Du säger att Grekland har upphört att utfärda tioåriga obligationer efter att krisen bröt ut i maj 2010. Varför begär då marknaderna en ränta på 15 procent eller mer på grekiska tioåriga obligationer?⁵

– Det påverkar försäljningspriset på äldre grekiska skuldsedlar som byts på den sekundära marknaden eller OTC-marknaden.[§] Det finns en annan mycket viktigare konsekvens; nämligen att det tvingar Grekland att välja mellan två alternativ:

a) antingen vara ännu mer beroende av så kallade trojkan (IME, ECB, EU-kommissionen) för att få långsiktiga lån (10-15-30 år) och gå med på deras villkor, eller

b) vägra följa marknadens och trojkans diktat och ställa in betalningarna och samtidigt inleda en revision för att vägra fullgöra de icke-legitima delarna av sina skulder.

Innan vi tittar på dessa alternativ, kan du förklara vad den sekundära marknaden är?

–Precis som för begagnade bilar finns det en andrahandsmarknad för skulder. Investeringsinstitutioner och hedgefonder[†] köper eller säljer obligationer på den sekundära marknaden eller på OTC-marknaden. Investeringsinstitutionerna är de absolut viktigaste aktörerna.

Senaste gången Grekland utfärdade tioåriga obligationer var den 11 mars 2010, innan spekulationsangreppen inleddes och trojkan ingrep. För att få fem miljarder euro band landet sig i mars 2010 för en ränta på 6,25 procent årligen till 2020. Det året måste landet betala tillbaka hela det lånade kapitalet. Som vi har sett lånar man nu inte längre på tio år eftersom räntorna exploderade. När vi får läsa att den tioåriga räntan är 14,86 procent så anger det priset för tioåriga obligationer på den sekundära marknaden.

Investeringsinstitutioner som köpte dessa obligationer i mars 2010 försöker sälja dem på den sekundära skuldmarknaden eftersom de har blivit högriskpapper, genom att Grekland kanske inte kan betala tillbaka deras värde när de löper ut.

^{*} Subprimelån är ett amerikanskt begrepp som syftar på den del av den lånemarknaden i USA som riktar sig till mindre kreditvärldiga låntagare. Vid subprimelån ges lån i förhållande till värdet på de tillgångar som belånas, men ingen bedömning görs av låntagarens betalningsförmåga – öa.

[§] OTC (over the counter trading= Handel över disk) är handel som genomförs utanför reglerade erkända handelsplatser som börsmarknader – öa.

[†] En hedgefond är ett sammanfattande begrepp för många olika typer av specialfonder. Gemensamt för dem är att de har friare regler för sina placeringar – öa.

Kan du förklara hur man bestämmer andrahandspriset på tioåriga obligationer som utfärdats av Grekland?

–Nedanstående tabell kan hjälpa oss att förstå vad som menas med att den grekiska räntan på tio år uppgår till 14,86 procent. Låt oss ta ett exempel: en bank köpte i mars 2010 grekiska obligationer för 500 miljoner euro, där varje obligation kostade 1 000 euro. Banken kommer varje år att ta ut en ränta på 62,5 euro (det vill säga 6,25 procent på 1 000 euro) per obligation. På kapitalsäkerhetsmarknadens säregna språk så kommer en obligation att ge en kupong värd 62,5 euro i avkastning. Nu, 2011, betraktas dessa obligationer som riskabla eftersom det ingalunda är säkert att Grekland 2020 kommer att kunna betala tillbaka det utlånade kapitalet. Så de banker som har många grekiska obligationer såsom BNP Paribas (de hade i juli 2011 fortfarande kvar obligationer för 5 miljarder euro), Dexia (3,5 miljarder), Commerzbank (3 miljarder), Generali (3 miljarder), Société Générale (2,7 miljarder). Dessa samt Royal Bank of Scotland, Allianz och grekiska banker, säljer nu sina obligationer på den sekundära marknaden eftersom de har ”skräpobligationer” i sina bokslut. För att kunna lugna sina aktieägare (och stoppa dem från att sälja sina aktier), sina kunder (hindra dem från att ta ut sina besparingar) och europeiska myndigheter, måste de bli av med så många grekiska obligationer som möjligt. Och detta efter att fram till mars 2010 ha glufsats i sig dem.

Till vilket pris kan de sälja dem? Det är där räntan på 14,86 procent spelar en roll. Hedgefonder och andra blodsugarfonder som är beredda att köpa grekiska obligationer som utfärdades i mars 2010 vill ha en avkastning på 14,86 procent. Om de köper obligationer som ger en avkast-

ning på 62,5 euro, så måste denna summa utgöra 14,86 procent av inköpspriset, så obligationerna säljs för bara 420,50 euro.

Se tabell.

Sammanfattningsvis: om köparna vill få en faktisk ränta på 14,86 procent kommer de inte att betala mer än 420,50 euro för 1000-euro-obligationer. Som ni kan föreställa er vill inte bankerna sälja med en sådan förlust.

Du säger att investeringsinstitutionerna säljer grekiska obligationer. Har du någon uppfattning om i vilken omfattning?

– De franska bankerna försökte minimera riskerna de tagit, och minskade därför 2010 sin exponering mot Grekland med 44 procent (från 27 miljarder till 15 miljarder dollar). Tyska banker gick tillväga på liknande sätt: deras direkta exponering minskade mellan maj 2010 och februari 2011 med 60 procent (från 16 miljarder till 10 miljarder euro).Under 2011 har detta återtåg varit ännu mer påfallande.

Vad gör ECB i detta avseende?

– ECB ägnar sig helt åt att tjäna bankernas intressen.

Men hur?

– Genom att själva köpa grekiska obligationer på den sekundära marknaden. ECB köper från de privata bankerna som vill bli av med säkerheterna som baseras på den grekiska skulden med en värdeminskning på omkring 20 procent. ECB betalar cirka 800 euro för en obligation vars värde var 1 000 euro när den utfärdades. Som framgår av tabellen ovan är dessa obligationer mycket lägre värderade på den sekundära marknaden eller på OTC-marknaden. Det är lätt att inse varför bankerna uppskattar att få 800 euro av ECB istället för

marknadspriset. Samtidigt är det ännu ett exempel på den enorma klyftan mellan å ena sidan privatbankernas och de europeiska ledarnas verkliga praktik och deras predikningar om behovet att låta marknadskrafterna bestämma priset å den andra. ECB är alltid lojal mot privata intressen.

Den 8 augusti 2011 började ECB köpa obligationer som hade utfärdats av de europeiska stater som hade hamnat i svårigheter. Vad anser du om det?

–En första viktig sak att komma ihåg: media rapporterade att ECB skulle börja köpa obligationer utan att uppge att det som vanligt bara skulle äga rum på den sekundära marknaden.

ECB köper inte obligationer ur den grekiska skulden direkt från den grekiska regeringen utan från banker på den sekundära marknaden. Det är därför bankerna blev så nöjda den 8 augusti 2011. ECB hävdar faktiskt att man inte köpte några obligationer på den sekundära marknaden mellan mars 2011 och 8 augusti 2011. Det var en källa till förtret för bankerna, eftersom de ville bli av med grekiska obligationer och obligationer från andra problemländer och då tvingades sälja dem till minimipris på den sekundära

marknaden. De flesta av bankerna sålde väldigt få eftersom priserna faktiskt var alltför låga.⁶ Det är därför de krävde att ECB skulle börja köpa igen.

ECB:s återkomst på den sekundära marknaden höjde priset på grekiska obligationer, inte sant?

–Ja, men bara ett tag, och det som betyder något är att ECB köper enorma mängder och till ett högre pris än marknadspriset. Mellan maj 2010 och mars 2011 köpte ECB grekiska obligationer från banker och andra investeringsinstitutioner för 66 miljarder euro. Mellan 8 och 12 augusti, det vill säga på fem dagar, köpte man grekiska, irländska, portugisiska, spanska och italienska obligationer för 22 miljarder euro. Under den påföljande veckan köpte man för ytterligare 14 miljarder. Vi vet inte hur stor del som var grekiska obligationer men vi kan se att köpen var massiva. Det som klart framgår är att ECB:s praktik att köpa obligationer gör det möjligt för investeringsinstitutioner att spekulera och göra saftiga profiler.

Bankerna kan faktiskt köpa obligationer till underpriser på den sekundära marknaden eller mycket mer diskret på OTC-marknaden som är helt oreglerad (42,5 procent av deras nominella värde

	Nominellt värde på en tioårig obligation som utfärdades av Grekland 11 mars 2010.	Ränta den 11 mars 2010.	Värdekupong per år för en obligation.	Pris på obligationen på den sekundära marknaden 8 augusti 2011.	Faktisk avkastning 8 augusti 2011 om köparen köpte en 1000-euro-obligation för 420,50 euro
Exempel	1.000 euro	6,25 procent	62,5 euro	420,50 euro	14,86 procent

under dagarna efter 8 augusti och ännu lägre några veckor senare) och sälja dem till ECB för 80 procent av värdet. Omfattningen av dessa affärer kanske är marginell, det är svårt att veta exakt. Men de är verkligen ytterst lönsamma och jag kan inte se hur ECB eller marknadsmyndigheterna skulle kunna förhindra det ens om de skulle vilja det.

Vi måste komma ihåg att affärerna på den sekundära marknaden är nästan oreglerade, och att jämte den sekundära marknaden finns OTC-marknaden som inte alls regleras av de offentliga myndigheterna. Skuldb obligationer säljs och köps regelbundet med ”snabb avsättning”, det vill säga att en köpare, exempelvis en bank, kan köpa för dussintals miljoner utan att behöva betala för dem när de får dem. Köparna lovar att de ska betala, de får obligationerna, säljer dem vidare och betalar det de var skyldiga med inkomsterna från återförsäljningen. Det visar att köpet aldrig gjordes för att få avkastning i form av obligationsränta, utan köptes och såldes med en gång för att maximera vinsten (ren spekulering).

Om de inte lyckas sälja dessa obligationer vidare till ett bra pris eller inte alls, så kan de naturligtvis inte betala kalaset. Det kan leda till en krasch, eftersom hundratals investeringsinstitutioner spelar samma spel och de summor som står på spel är astronomiska. Affärer med säkerheter som baseras på statsskulden i länder med problem uppgår till tiotals eller hundratals miljarder euro på den avreglerade marknaden.

Varför köper inte ECB direkt från de länder som ger ut obligationerna istället för på de sekundära marknaderna?
–Därför att de berörda regeringarna vill bevara den privata sektorns monopol på krediter till offentliga organ. Både ECB:s egna stadgar och Lissabonfördraget för-

bjuder direkta lån till medlemsstater, och det gäller även centralbankerna inom EU. ECB lånar därför ut till privata banker som i sin tur lånar till stater med andra investeringsinstitutioner.

Som jag nämnde tidigare sålde franska, tyska och andra banker massiva mängder grekiska obligationer under 2010 och första kvartalet 2011. Hittills har ECB varit den största köparen och den köper över det sekundära marknadspriset.⁷

Som ni kan inse gynnar det alla möjliga manipulationer från bankerna och andra investeringsinstitutioner, eftersom värdet på obligationerna garanteras för innehavarna och det samtidigt som marknaderna släppts fria. Uppenbarligen har de privata bankerna satt press på ECB för att den ska köpa obligationer till ett högre pris, och hävdat att de måste bli av med dem för att städa upp sina bokslut och förhindra ännu en omfattande finanskris.

Juli och augusti var bra månader för att bedriva sådan utpressning, eftersom aktiemarknaderna mellan 8 juli och 18 augusti 2011 föll med mellan 15 och 25 procent. Aktiekursen på de banker som lånade ut pengar till Grekland, i synnerhet franska banker, bokstavligen rasade. ECB greps av panik och gav efter för bankiernas och investeringsinstitutionernas påtryckningar och började köpa obligationer igen. ECB:s ingripande räddade situationen, åtminstone ett tag, för ett antal stora banker, särskilt de franska. Ännu en gång hjälpte offentliga institutioner den privata sektorn ur knipan. Men det finns en ännu mer skandalös aspekt på ECB:s uppträdande.

Kan du förklara?

–Det är lätt. ECB lånar ut pengar till privata banker till en mycket låg ränta, en procent mellan maj 2009 och april 2011, 1,5 procent idag, och ber bara bankerna som får lånen att ge någon form av eko-

nomisk garanti. Det som bankerna lämnar som garanti är just de obligationer (kallade ”säkerheter”) på vilka de, om det är grekiska, portugisiska eller irländska obligationer, får ränta på mellan 3,75 och fem procent, om de har löptider på mindre än ett år (se ovan), och mer om det är obligationer som har löptider på tre, fem eller tio år.

Varför kallar du det skandalöst?

– Därför att bankerna lånar från ECB till en ränta på mellan 1 och 1,5 procent för utlåning med minst 3,75 procent ränta till stater. När de en gång har köpt obligationerna och kvitterat ut deras ränta så vinner de två gånger till: de lämnar dessa obligationer som säkerhet för att låna till låg ränta från ECB och lånar ut dessa pengar än en gång till stater till en hög ränta. ECB gör det möjligt för dem att göra redan höga profiler ännu saftigare.

Sedan 2009-2010 har ECB dessutom ändrat sina kriterier för säkerheter och gått med på att bankerna använder högriskobligationer som säkerhet, något som uppenbarligen uppmuntrar bankerna till oansvarig utlåning, eftersom de är säkra på att antingen kunna sälja obligationerna till ECB eller använda dem som garanti. Det är förstås helt logiskt att föreslå att ECB skulle agera annorlunda och låna direkt till stater mot 1-1,5 procent ränta istället för att överösa bankerna med gåvor som den gör.

Men har ECB något val i och med att den är bunden av sina stadgar och Lissabonfördraget?

Flera bestämmelser i fördraget följs hur som helst inte (att kvoten mellan skuld och BNP inte ska överstiga 60 procent, att kvoten mellan budgetunderskottet och BNP inte ska överstiga tre procent) så med tanke på omständigheterna skulle vi kunna glömma de här reglerna också.

Under nästa skede måste vi vara medvetna om att olika EU-fördrag måste upphävas, ECB:s stadgar måste förändras radikalt och EU måste grundas på andra förutsättningar. Men för att uppnå det måste styrkeförhållandena först förändras med hjälp av massiva mobiliseringar på gräsrotsnivå.

EUROPEISKT BRADY-AVTAL

Efter det europeiska toppmötet den 21 juli 2011 tillkännagavs att Greklands skuld skulle minskas genom att man vände sig till bankerna för avtal om skuldlättnader. Var det ett klokt drag?

– Inte alls. Dessa beslut ger inte länderna med ekonomiska problem någon bra lösning. Besluten den 21 juli kommer, under förutsättning att de först stadfästs av medlemsländernas parlament i september-oktober 2011, bara att lätta en aning på snaran som stryper befolkningarna i de här länderna. Dessutom sätter de europeiska regeringarna i fallet Grekland (som snart kommer att följas av fler länder) sin lit till att bankerna – som till stor del är de ansvariga för katastrofen – ska utforma en politik som är skraddarsydd efter deras egna behov. De inrättade en specialkartell av stora kreditbanker under det pampiga men missledande namnet Institute of International Finance (IIF), som har skisserat en meny med olika alternativ med fyra möjliga scenarier.⁸

Som Crédit Agricole, en av de viktigaste franska bankerna, påminner om⁹ så hittade IIF helt klart sin inspiration i den så kallade Brady-planen som tillämpades på 1980- och 1990-talen för att bemöta skuldkrisen i 18 utvecklingsländer (se nedan). Statsöverhuvudena, Europakommissionen och bankerna tillkännagav att det skulle minska skulden med 21 procent, vilket inte stämmer. I bästa fall skulle Greklands skuld minska med 13,5 miljarder euro, det vill säga fyra procent av

det nuvarande skuldbeloppet, som uppgår till 350 miljarder euro (och kommer att öka ytterligare under de kommande åren). Siffran 21 procent är den värde-minskning bankerna är beredda att göra på de grekiska obligationer som de äger. Det är bara en bokföringsteknisk åtgärd. Det påverkar faktiskt överhuvudtaget inte vad den grekiska regeringen måste betala. Bankägarna var så nöjda med att deras förslag skulle antas av stats/regeringscheferna och ECB att flera av dem så tidigt som i slutet av juli och början av augusti tillkännagav att de förberedde 21 procent i förluster på grekiska obligationer som löper ut 2020. BNP Paribas avskrev exempelvis 534 miljoner euro och Dexia 377 miljoner i tillgångar.¹⁰ Genom att göra det spelar bankerna en ledande roll i IIF:s strävanden att få parlamenten i EU-länderna att godkänna överenskommelsen mellan stats- och regeringscheferna och ECB. Dessutom kan sådana förväntade förluster räknas av från deras vinster för att minska skatten. Men hittills har det funnits en bråkstake bland bankerna, nämligen Royal Bank of Scotland (RBS), som drog sig ur IIF och tillkännagav att den skulle göra en 50-procentig avskrivning istället för på 21 procent och förberedde förluster på 733 miljoner pund, vilket visar att en 21-procentig avskrivning är långtifrån tillräcklig.

Överenskommelsen den 21 juli sägs också innebära att lånen från trojkan till Grekland, Irland och Portugal skulle förlängas över en längre period med lägre ränta. Stämmer det?

– De europeiska regeringarna meddelade verkligen att de tänkte minska räntan som de debiterade Grekland, Irland och Portugal med två eller tre punkter.¹¹ Att tillkännage en minskning av räntorna med 3,5 procent i 15 eller till och med 30 år är samma sak som att medge att de räntor som de hittills hade begärt var orimliga. Åtgärden motiveras av den uppenbara förödelse som de har bidragit till att utsätta dessa länder för, och risken att krisen skulle sprida sig till andra länder. De åtgärder som de europeiska regeringarna förkunnade den 21 juli 2011 är ett tydligt erkännande av det ”orättfärdiga berikande” som de är ansvariga för och den svekfulla karaktären på deras politik.

Vad är orättfärdigt berikande?

– Det är att berika sig på ett bedrägligt sätt, att skaffa vinst på ett olagligt sätt. Det motsvarar en allmän princip i internationell lag som definieras i artikel 38 i Internationella domstolens lagverk. Länder som Tyskland, Frankrike och Österrike lånar på marknaden till två procents ränta och lånar ut samma pengar till Grekland mot 5 eller 5,5 procents ränta och till Irland mot sex procent ränta. På samma sätt lånar IMF från sina medlemmar mot låg ränta och lånar ut till Grekland, Irland och Portugal mot mycket högre ränta.

Vad är den bedrägliga karaktären på trojkans politik?

– Bedrägeri är ett viktig begrepp inom internationell lag.¹² Det syftar på ett av-

siktligt bedrägligt förfarande för att skada en annan person. Om en stat förleds att sluta ett avtal om ett lån med hjälp av ett missledande agerande av en annan stat eller en internationell organisation som är part i förhandlingarna, så kan den åberopa bedrägeri som grundval för att förklara avtalet för ogiltigt eftersom det slöts på falska grunder. Nu utnyttjar trojkan Greklands, Irlands och Portugals svåra belägenhet för att genomdriva åtgärder som går mot medborgarnas sociala och ekonomiska rättigheter, strider mot gemensamma överenskommelser, kränker ländernas överhöghet och i vissa fall även deras konstitutioner.

Tack vare vissa italienska tidningar känner vi till att ECB i början av augusti 2011 utnyttjade spekulationsangrepp mot Italien för att tvinga dess regering att genomföra samma sorts antisociala åtgärder som Grekland, Irland och Portugal. Om den italienska regeringen inte fogade sig, förklarade ECB, skulle man kanske inte kunna hjälpa Italien alls.

Det medlemmarna i trojkan gör kan jämföras med det motbudande beteendet hos någon som påstår sig hjälpa en person i svårigheter, men i själva verket bara gör det värre och drar nytta av det. Vi kan också betrakta det som planerats gemensamt av IMF, ECB och EU-kommissionen, och av regeringarna som stöder det, som brottsliga handlingar. Att förena sig för att planera och genomföra en brottslig handling ökar gärningsmännens ansvar.

Än mer: den ekonomiska politik som trojkan tvingar igenom kommer inte att göra det möjligt för de berörda länderna att förbättra sin situation. Under tre decennier har denna skadliga politik tillämpats å privata storbolags, IMF:s och de industrialiserade ländernas vägnar i skuldsatta länder i Syd och ett antal länder i det forna sovjetblocket. De länder som fogade sig allra mest undergivet tvingades genomlida fruktansvärda skeden. De som vägrade gå med på diktaten från de internationella organen – med dess nyliberala doktriner – har klarat sig mycket bättre. Vi måste erinra oss detta, för vi måste göra det välkänt att resultatet av den politik som trojkan och investeringsinstitutionerna kräver är givet på förhand. Varken idag eller i morgon har de rätt att hävda att de inte visste vad deras politik skulle leda till. Vi kan redan se vad som händer i Grekland.

Under mer än ett år nu har CADTM varnat för en skuldreduktion under ledning av fordringsägarna, nämligen Trojkan, bankerna och andra investeringsinstitutioner. Är det rätt?

–Naturligtvis. Den nuvarande finansoperationen leds av fordringsägarna och är anpassad efter deras intressen. Som jag har visat ovan är den nuvarande planen en europeisk version av Brady-planen. Låt oss inte glömma i vilket sammanhang denna plan genomfördes i slutet av 1980-talet.

Under början av krisen som bröt ut 1982 hjälpte IMF och de amerikanska och brittiska regeringarna och andra stormakter privatbankerna i Norr, som hade tagit enorma risker när de beviljade lån till länder i Syd, speciellt i Latinamerika. När utvecklingsländer, till att börja med Mexiko, var nära att ställa in betalningarna, gick IMF och länderna i Parisklubben med på att låna dem kapital under förutsättning att de betalade tillbaka till de privata bankerna i Norr och genomförde åtstramningsprogram – den ökända strukturella anpassningspolitiken.

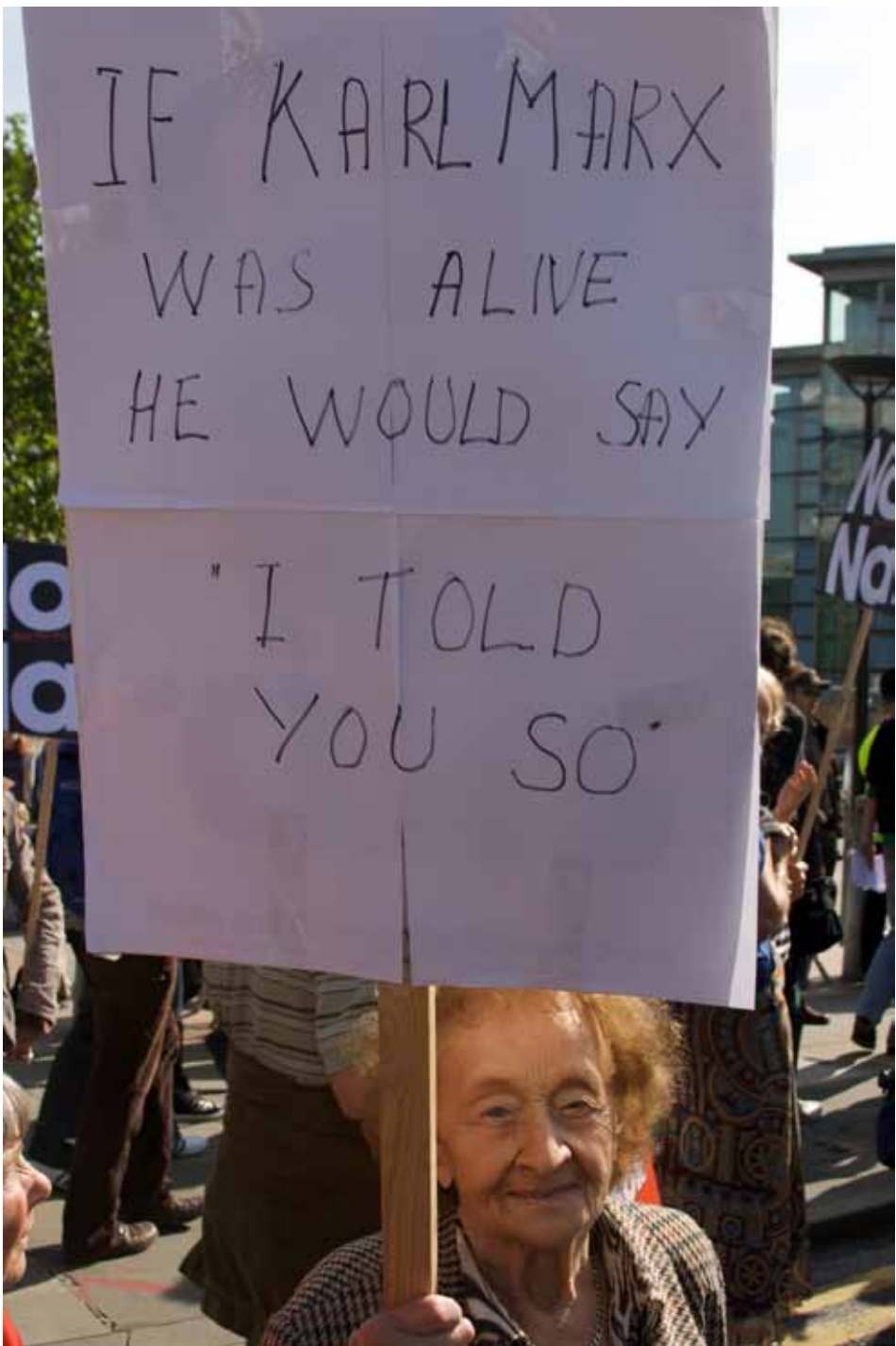
När skulderna i Syd därefter växte i allt snabbare takt utarbetade de Brady-planen (efter namnet på USA:s dåvarande finansminister) som innebar att de mest illa utsatta ländernas skuld omstrukturerades med hjälp av obligationsväxling. De deltagande länderna var Argentina, Brasilien, Bulgarien, Costa Rica, Elfenbenskusten, Dominikanska republiken, Ecuador, Jordanien, Mexiko, Nigeria, Panama, Peru, Filippinerna, Polen, Uruguay, Venezuela och Vietnam. Brady tillkännagav på den tiden att att skulderna skulle minska med 30 procent. När det verkligen skedde en minskning var den mycket mindre än så, och i flera fall ökade till och med skulderna, se nedan, och de nya obligationerna (Brady-obligationer) garanterade en fast ränta på omkring sex procent, vilket var mycket förmånligt för bankerna. Det säkerställde också att åtstramningspolitiken skulle fortsätta under IMF:s och Världsbankens överinseende. Idag ger samma

rer: *Tre år efter Brady-avtalen var faktiskt skuldens andel av BNP i Argentina och Peru större än vad den hade varit året före omstruktureringen!*

År 2000 hade sju av de länder som hade genomfört en Brady-liknande omstrukturering (Argentina, Brasilien, Ecuador, Per, Filippinerna, Polen och Uruguay) en högre kvot mellan utlandsskulden och BNP än vad de hade upplevt tre år efter omstruktureringen, och i slutet av 2000 hade fyra av dessa länder (Argentina, Brasilien, Ecuador och Peru) skuldkvoter som var högre än innan avtalet.

2003 hade fyra av medlemmarna i Bradys grupp (Argentina, Elfenbenskusten, Ecuador och Uruguay) återigen ställt in betalningarna eller lagt om avbetalningsplanen på utlandsskulden.

*2008, mindre än 20 år efter avtalet, hade Ecuador ställt in betalningarna två gånger. Några andra medlemmar i Bradys grupp kan följa efter.*¹³

logik samma katastrofala resultat på andra breddgrader.

Det är väldigt intressant att titta på de bedömningar som görs i efterhand av två välkända nyliberala ekonomer, Kenneth Rogoff, tidigare chefsekonom på IMF och Carmen Reinhart, universitetsprofessor och rådgivare åt IMF och Världsbanken. Det här är vad de skrev om Brady-obligationen 2009. Först hävdar de: ”Det är påfallande hur frånvarande de välkända Brady-omstruktureringarna från början av 1990-talet är när nu kraftiga skuldminskningarna sker.” De grundar sedan sin negativa bedömning på följande fakto-

Den europeiska versionen följer troget den ursprungliga Brady-planen in i minsta detalj. Inom ramen för planen måste de deltagande länderna köpa nollkupongobligationer från den amerikanska statsbanken *, som garanti om de skulle ställa in betalningarna. Den europeiska plan som utarbetats av bankerna, EC och ECB (med fullt stöd från IMF) föreslår fyra alternativ. I de första tre köper Grekland, via European Financial Stability Facility (EFSF) [Europeiska finansiella stabiliseringsfaciliteten], nollkupongobligationer som garanti för att det skall betala tillbaka kapitalbeloppet på trettioåriga

* Det är obligationer som inte ger rätt till regelbundna utbetalning av ränta eller kuponger, därav namnet. De köps till underkurs mot sitt nominella värde, som utbetalas när obligationen löper ut. Nollkupongobligationer indexregleras vanligtvis mot inflationen.

§ Odiös (förhatlig, avskyvärd) skuld är ett begrepp inom internationell lag som menar att en statsskuld som en regim har ådragit sig i syften som inte tjänar nationens bästa intressen inte ska kunna drivas in – öa.

obligationer.¹⁴

Vad tycker du om planen?

– Den kommer inte att hjälpa Grekland att bli av med skulden av två grundläggande skäl. För det första är skuldminskningen helt otillräcklig, och för det andra kommer den ekonomiska och sociala politik som Grekland ska genomföra för att tillfredsställa trojkans krav att försvaga landet ännu mer. Följaktligen kan de nya lån som Grekland beviljas inom ramen för denna plan, såväl som de tidigare nu omstrukturerade skulderna med fog beskrivas som odiösa. §

ECB sägs vara mot en kraftig nedskärning av Greklands skuld

– Det stämmer. ECB är fånge i sin egen politik: eftersom den köpte massor av grekiska obligationer på den sekundära marknaden och gick med på att banker inklusive grekiska banker, kunde lämna grekiska obligationer som säkerhet för de lån som den beviljade, så består tillgångarna i dess bokslut av enorma mängder av grekiska obligationer (plus irländska, portugisiska, italienska och spanska obligationer). Om man skulle genomföra en 50 eller 60 procentig nedskärning av de grekiska obligationerna så skulle ECB:s budget inte vara balanserad. Å andra sidan är det fortfarande fullt genomförbart eftersom det bara handlar om bokföring.

ECB:s motstånd mot en kraftig nedskärning sammanfaller återigen med privatbankernas, som inte heller vill gå med på att deras tillgångar nedvärderas, intressen. ECB har satt tryck på EU:s statsöverhuvuden och på EU-kommissionen att de ska stärka EFSF så att den kan köpa högriskobligationer. Man vill genomföra det så snabbt som möjligt.

ALTERNATIVA UTVÄGAR

Under det här samtalet har du hävdat att Grekland är tvunget att välja mellan två alternativ:

– **antingen att krypa till korset och gå med på att vända sig till trojkan,**
– **eller att vägra att följa marknadens och Trojkans diktat genom att ställa in betalningarna och kräva en granskning för att kunna tillbakavisa den orättmätiga delen av skulden. Du har beskrivit det första alternativet. Skulle du nu kunna förklara det andra mer i detalj?**
– Vi talade om fallet Grekland. Det är viktigt att påpeka att andra länder nu ställs inför samma val – Irland, Portugal, och vi får inte glömma Ungern, Bulgarien, Rumänien eller till och med Lettland – för att bara nämna länderna i EU. Det finns all anledning att tro att det är Italiens och Spaniens tur imorgon. Och vi ska inte bli förvånade om vi i övermorgon får se ännu

fler EU-länder i samma belägenhet, eftersom krisen accelererar snabbt. Utanför EU är Island ett annat högriskfall.

Det bästa för länder som utsätts för utpressning från spekulanter, IMF och andra organisationer som Europakommissionen är att ta sin tillflykt till ett ensidigt moratorium på betalningarna av statsskulden. Att binda sig för en sådan ensidig handling skulle fullständigt förändra maktbalansen till fordringsägarnas nackdel. Oavsett om de är banker, försäkringsbolag eller pensionsfonder skulle de få så bråttom att sälja sina obligationer att räntorna skulle rasa till nästan noll. Vad gäller trojkan, så skulle den bli tvungen att försöka förhandla fram rabatter. Ryssland år 1998, Argentina 2001 och Ecuador 2008 kungjorde alla ett moratorium på sina skulder, och samtliga klarade sig väldigt bra.¹⁵

Det är viktigt att använda sig av dessa aktuella erfarenheter och finna den bästa strategin för att förbättra befolkningens levnadsförhållanden och konkret bryta med det kapitalistiska systemets mekanismer.

Vilka ytterligare åtgärder krävs jämte ett ensidigt inställande (moratorium) av skuldbetalningarna?

– Ett ensidigt moratorium bör kombineras med en granskning – offentlig genomlysning – av de offentliga lånen med medborgerligt deltagande från det civila samhället. Denna granskning måste göra det möjligt att lägga fram nödvändiga bevis och argument inför regeringen och folkopinionen för att rättfärdiga upphävandet/tillbakavisandet av den del av skulden som konstateras vara orättfärdig. Internationell lag och de olika ländernas egna lagar ger en legal grund för att enväldigt och ensidigt göra detta upphävande/tillbakavisande.¹⁶

För de länder som tar till betalningsanstånd måste det utan dröjsmål bli ett moratorium på räntorna på den del som inte betalas.

I andra länder, som Frankrike, Belgien, Storbritannien, är det inte absolut nödvändigt att påbjuda ett ensidigt moratorium medan genomlysningen pågår. Granskningen behövs för att avgöra omfattningen på de lån som ska förklaras upphäva/tillbakavisade. Om den internationella konjunkturen försämras kan det bli nödvändigt med betalningsanstånd även för länder som säger sig vara säkra mot de privata fordringsägarnas utpressning.

Och hur kan det civila samhället delta?
– Civilsamhällets deltagande är absolut nödvändigt för att garantera att granskningen utförs både effektivt och ärligt.

Granskningskommissionen skulle exempelvis kunna vara sammansatt av olika organ från den berörda staten så att de kan rapportera om dess arbete. Hursomhelst är det deltagandet av de sociala rörelserna, civilsamhällets gräsrotter, som kommer att vara nyckeln till att genomlysningen lyckas. De sociala rörelserna kan utse sina egna experter i granskningen av de offentliga finanserna; ekonomer, jurister och författningsexperter. Givetvis måste de samhällsrörelser som påverkas av skuldkrisen också vara företrädde. Granskningen bör bidra till att avgöra de olika ansvarigheterna i skuldsättningsprocessen och kräva att de ansvariga, nationellt och internationellt, ställs inför rätta.

I de flesta fall har den härskande klassen inget intresse av att få en verklig granskning under inflytande av det civila samhället.

– Det är alldeles sant. Fallet jag nämnde tidigare motsvarar en situation där starka folkliga mobiliseringar för vänsterkrafter in i regeringen – en regering som kommer att anta en politik i folkets intressen eller till och med gå ännu längre. Jag erinrar mig något som Arthur Scargill, en av de främsta ledarna för gruvstrejken i Storbritannien i mitten av 1980-talet sa. Han menade att i grund och botten behövde de en regering som var lika lojal mot arbetarnas intressen som Margaret Thatcher var mot kapitalistklassens intressen. I den nuvarande situationen i Europa är vi fortfarande långt ifrån att uppnå det. Vi ställs mot regeringar som är fientliga till tanken på en genomlysning av skulderna och helt ovilliga att ifrågasätta skuldåterbetalningarna. Därför måste vi skapa medborgerliga granskningskommissioner helt utan deltagande av regeringsföreträdare.

Vem ska betala kalaset för upphävandet av skulderna?

– Vad som än händer är det inte mer än rätt att de privata institutioner och välbeställda personer som äger skuldappren ska ta smällen för att upphäva de orättmätiga skulderna, eftersom det är de som till stor del är ansvariga för krisen och dessutom i stor utsträckning har tjänat på den. Att låta dem bära kostnaden för upphävandet är bara rätt om det ska bli en återgång till ökad social rättvisa.

Kommer också små aktieägare eller arbetare som har statliga skuldpaper i pensionsbesparingar att drabbas?

– Det måste göras en korrekt kartläggning så att medborgare med blygsamma eller mer ordinära medel kan hållas skadelösa.

Vad kommer att hända med dem som är ansvariga för de orättfärdiga skuldernas uppkomst?

– Om granskningen visar att det finns brott knutna till den orättfärdiga skuldsättningen så kommer de skyldiga att straffas hårt och dömas att betala skadestånd, och de bör inte slippa fängelsestraff om deras förbrytelser är allvarliga. Vad gäller de regeringsmyndigheter som har uppmanat till orättfärdiga lån så måste de hållas ansvariga.

Vad ska man göra med de delar av skulden som inte kan anses vara orättfärdiga, olagliga och/eller odiösa?

– Till de skulder som inte bedöms vara orättfärdiga ska fordringsägarna bidra genom att minska kursen på obligationerna och räntan, liksom att lägga om betalningarna över en längre period. Även här ska positiv diskriminering göras för små innehavare av statliga skuldpaper och låta dem återbetalas på normala villkor. Dessutom ska den del av statsbudgeten som öronmärks för att betala av skulder begränsas så att den är anpassad till landets ekonomiska läge och regeringens förmåga att betala tillbaka på ett sätt som inte äventyrar välfärdssystemens kvalitet. Detta kommer att efterlikna det som gjordes för Tyskland efter andra världskriget. Avtalet i London 1953 om Tysklands skuld bestod till exempel av att skulden minskades med 62 procent, och det föreskrev att förhållandet mellan skuldbetalning och exportintäkter inte skulle överskrida fem procent. Man skulle kunna slå fast följande förhållande: den summa som ansås till att betala av skulden får inte överskrida fem procent av staten inkomster. Det krävs också ett juridiskt ramverk för att undvika en upprepning av krisen som inleddes 2007-2008: det ska vara förbjudet att socialisera privata skulder; det ska vara obligatoriskt med en ständig granskning av statsskulden; brott i anknytning till orättfärdig skuldsättning ska inte preskriberas; orättfärdiga skulder ska förklaras ogiltiga, och så vidare.

Skulder kan upphävas men vad kan man göra åt resten?

Det krävs en hel rad andra åtgärder. Åtstramningsprogrammen måste avslutas, bankerna ska överföras till den offentliga sektorn, det behövs radikala skattereformer, sektorer som har privatiserats under den nyliberala eran ska socialiseras, arbetstiden måste skäras ner radikalt.¹⁷ Alla dessa åtgärder måste genomföras, för även om upphävandet av skulderna är nödvändigt så kommer det inte att räcka om systemets logik förblir oförändrad.■

Översättning: Göran Källqvist

NOTER

- Hellenic Republic Public Debt Bulletin, nr 62, juni 2011. Tillgänglig på www.bankofgreece.gr.
- Hellenic Republic Public Debt Bulletin, nr 56, december 2009.
- Bank of Greece, Economic Research Department – Secretariat, Statistics Department – Secretariat, Bulletin of Conjunctural Indicators, nr 124, oktober 2009. Tillgänglig på www.bankofgreece.gr.
- Samma sak kan ses under samma period i Portugal, Spanien och länderna i Central- och Östeuropa.
- Den 25 augusti 2011 nådde den grekiska tioåriga räntan 18,55%, dagen innan 17,9%. Den tvååriga räntan var svindlande 45,9%. (www.lemonde.fr).
- I Hellenic Republic Public Debt Bulletin, nr 62, juni 2011, s 4, ser vi tydligt hur den sekundära marknaden bokstavligt talat torkar ut efter maj 2010 när ECB började köpa obligationer.
- I slutet av 2009, innan den grekiska krisen bröt ut, innehade franska finansinstitutioner (huvudsakligen banker) 26% av de grekiska obligationer som hade sålts utomlands, tyska banker

- hade 15%, italienska 10 , Belgien 9, Holland 8, Luxemburg 8, Storbritannien 5%. Kort sagt hade finansinstitutioner, särskilt banker, inte mindre än 81% av de grekiska obligationer som hade sålts utomlands.
- De sammanfattas i en artikel i The Financial Times, 26 juli 2011, s 23 och i Crédit Agricoles bulletin Perspectives Hebdo, 18-22 juli 2011.
- http://www.lesechos.fr.
- Financial Times, 6-7 augusti 2011.
- Se EU-rådets officiella uttalande: http://www.consilium.europa.eu/
- Artikel 49 i Wien-konventionen från 1969 och Wien-avtalet 1986.
- Carmen M. Reinhart, Kenneth S. Rogoff, This Time is Different: Eight Centuries of Financial Folly, Princeton University Press, 2009, s 84-85. Kan hittas online på googlebook.
- Se Crédit Agricole, Perspectives Hebdo, 18-22 juli 2011, s 3.
- Se Damien Millet, Eric Toussaint (red), La dette ou la vie, Aden-CADTM, 2011, kapitel 19. Den 19 juli 2011 ägnade Financial

Times en hel sida (s 7) åt den relativa framgång Argentina hade haft efter att ha vägrat att betala en avsevärd del av sin skuld. Joseph Stiglitz, vinnare av Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne 2002, mellan 1995 och 1997 ordförande i president Bill Clintons ekonomiska råd och mellan 1997 och 2000 chefsekonom och vice ordförande i Världsbanken, hänvisar till Argentina och Ryssland och argumenterar kraftfullt för att ställa in betalningarna av statsskulden. I en samling uppsatser som 2010 publicerades av Oxford University Press (Barry Herjman, José Antonio Ocampo, Shari Spiegel, Overcoming Development Country Debt Crisis) hävdar han att Ryssland 1998 och Argentina 2000 visade att ett ensidigt inställande av skuldbetalningarna kan vara till nytta för länder som bestämmer sig för den handlingslinjen. "Både teorin och praktiken visar att hotet att stänga av lånekranen troligen har varit överdrivet." (sid 48) I en artikel i Journal of Development Economics med rubriken "De svårgripbara kostnaderna av en enväldig betalningsinställelse" presenterar Eduardo Levy Yeyati och Ugo Panizza, två ekonomer som har arbetat för

- Interamerikanska utvecklingsbanken, resultaten av sin forskning på fall med inställda betalningar i omkring 40 länder. Deras viktigaste slutsats var: "Perioder av inställda betalningar betecknar slutet på den ekonomiska återhämtningen." (I Journal of Development Economics, nr 94 2011, s 95-105.) För mer om Ryssland och Argentina, se även C Lapavitsas, A Kaltenbrunner, G Lambrinidis, D Lindo, L Meadway, J Mitchell, J P Paineira, E Pires, J Powell, A Stenfors, N Teles, "The Eurozone between Austerity and Default", september 2010 (www.researchonmoneyandfinance.org). Angående lärdomarna för Grekland från Argentina, se Claudio Katz: http://www.cadtm.org.
- Se Damien Millet, Eric Toussaint (red), La dette ou la vie, www.cadtm.org/La-Dette-ou-la-Vie Aden-CADTM, 2011, kapitel 20 och 21.
- Se Eight Key Proposals for Another Europe. www.cadtm.org/Eight-key-proposals-for-another

MEDIALISERINGENS FÖRBANNELSE

Frilansjournalisten Petter Larson är en av det handfull ihärdiga vänsterröster som det senaste decenniet verksamt bidragit till att den borgerliga ideologins dominans i samhället åtminstone inte blivit helt monolitisk. Nu har hans texter samlats i bokform. Daniel Brandell har läst och reflekterar över boken.

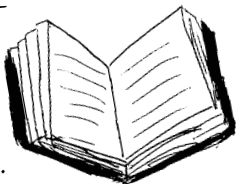
Det är givetvis alldeles för tidigt att försöka sammanfatta den politiska utvecklingen under 2000-talets första decennium. Emellertid utgör Petter Larssons samlade texter i *Till frihetens försvar – krönikor, kommentarer, debattinlägg och intervjuer mellan 2001 och 2010* – något av en provkarta över vad som upptagit den svenska vänstern under den aktuella perioden. Det kan direkt konstateras att detta inte är en historia med lyckligt slut för läsare med socialistiska ideal: berättelsen tar sin början i en hoppfull globaliseringsrörelse där vänstern i stor utsträckning fick genomslag för många av sina problemformuleringar och kunde flytta fram positionerna, men löper vidare till valnederlag, ökande klassklyftor och segrar för postfascistiska och islamofobiska partier som Sverigedemokraterna.

Just globaliseringsrörelsens uppgång och fall är värd att skärskåda närmare och det behöver givetvis göras mer fullödigt än i det begränsade format som en samling korta inlägg från tiden när det begav sig utgör. Detta är kanske det mest betydande vänsteruppsvinget i västvärlden sedan 1968; ändå ebbade det ut mycket snabbt med extremt få reella landvinningar. Den avancerade systemkritiken och samordningen med radikala rörelers uppgång i Syd som präglade perioden 1999-2001 gled senare över i ett allmänt krigsmotstånd och kritik mot USA:s hegemoni. I sin tur ledde detta till att när Bush-regeringens militära aggressivitet blev mindre iögonfallande, så minskade motståndet. De segrar som kunde inräknas – framgångarna i Latinamerika, de uteblivna militära segrarna för imperialismen i Mellanöstern – var också i förlängningen föga entusiastmörande. Med facit i hand är det snarare en sorglig läsning att återigen förnimma det hopp som Larsson och i stort sett all övrig vänster knöt till ett så löst samhället projekt som globaliseringsrörelsen var när den stod i zenit. Det borde ha varit uppenbart att det var mycket snack och lite verkstad: en rörelse dominerad av akademiker och svagt sammanhållna aktivistgrupper, utan någon egentlig resonans i folkdjup eller massorganisationer. Och att det egentligen var få som byggde rörelser. Att ogilla Irakkriget var svårt att omsätta i reell aktivism på hemmaplan, i vardagen. Rörelsen fann aldrig sitt en-

ande projekt annat än i motståndet mot den imperialistiska maktlogiken. De krav som organisationer som Attac bildades kring – som Tobinskatten – var dömda att generera kortlivade rörelser, främst för de redan frälsta.

Globaliseringsrörelsens historia om uppgång och fall skär också in i vad som varit 00-talets förbannelse för den socialistiska rörelsen, och som går som en röd tråd genom Larssons texter: medialisering. Det allt snabbare och mer högljudda mediebruset har lett till ytliga budskap och snutPetter Larsson.

fiering, på sys-

Till frihetens försvar
– Samlade texter 2001-2010.
För full hals förlag.

temanalysens och den ideologiska förståelsens bekostnad. Det har lett till att fokus satts på det spektakulära; tvånget att hitta på något nytt för att överhuvudtaget synas. Och om man inte syns, så finns man inte. Kanske detta kan förklara entusiasmen för nya former av kamp och organisering, då de traditionella – men väl fungerande och demokratiska – formerna inte erbjöd någon medialt attraktiv ”story”? Men eldar dör ut lika hastigt som de flammar upp. Trots att rörelsen organiserade massdemonstrationer, osynliggjordes dessa på de kortsiktiga aktionernas bekostnad, inte minst de som inte var så strategiskt smarta utan främst syftade till konfrontation med polisen eller materiell skadegörelse. I sin förlängning har detta bidragit att föra in även den breda politiska vänstern – både revolutionär och reformistisk – i ett ”postpolitiskt tillstånd”, där politikens yta snarare än dess innehåll blir det väsentliga. Det leder till ett ständigt fokuserande på utspel, och hur dessa skall lanseras för att uppfattas på ett gynnsamt sätt. Detta gynnar knappast vänstern, som har allt att vinna på att klassfrågorna – som ofta är politikens realiteter – hamnar i fokus. Samtidigt har vänstern inte kunnat ta upp striden med borgerligheten på det mediala området. 2000-talet och Larssons textsamling inleds med att socialdemokratiens flaggskepp *Arbetet* går i graven, och därefter följer tio år med slapphänt journalistik som lojalt och lydigt följer högerens think-tanks, även inom public service. Uppsvinget för

Ordfront, Arena och vissa vänsterförlag blev sorgligt kortlivat.

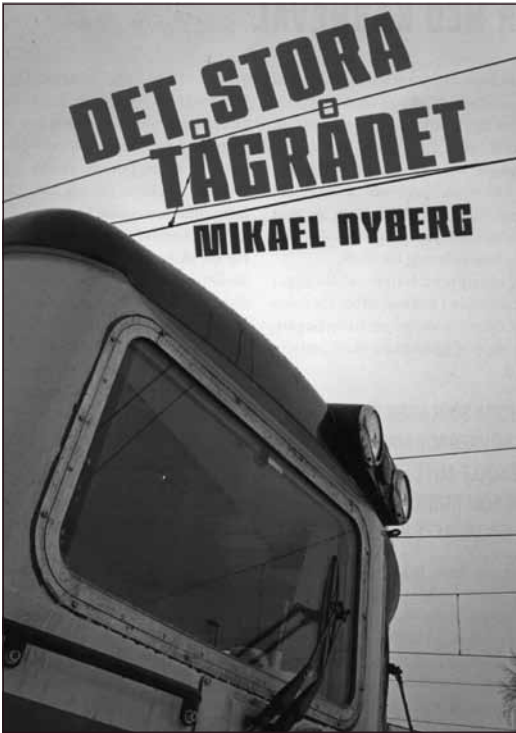
Ytterligare en röd tråd genom Larssons texter är att liberalismen (åtminstone socialliberalismen) som ideologi verkar kunna förpassas till 1800- och 1900-talets idéhistoria. De tidigare liberalerna har antagit en benhårt auktoritär hållning, gärna fiskande i det grumliga vatten som islamskräcken utgör. De individualistiskt medborgerliga och frihetliga värderingarna har fått stå tillbaka för kontrollivrande och ett klasshat nedåt manifesterat i en ekonomisk och social press på samhällets svaga. Larsson radar som exempel upp stödet till USA:s anfallskrig, massövervakningen, fackföreningshatet, besattheten att disciplinera i skola och arbetsliv – långt ifrån de klassiska definitionerna av liberalism.

Petter Larssons texter är snärtiga och genomarbetade, och ofta mycket träffsäkra. Två kritiska reflektioner mot boken som helhet infinner sig dock. Den första gäller titeln *Till frihetens försvar*. Slaget om frihetsbegreppet har inte adresserats tillräckligt i offentlig debatt under den aktuella perioden, även om Larsson genomgående i texterna envist hävdar vänsterns rätt att använda sin sociala och demokratiska definition av frihet. Trots ett tiotal år av ökad övervakning, inskränkta medborgerliga rättigheter i terroristjak-

tens namn, hårdare asyltagstiftning och ökad främlingsfientlighet står högern fortfarande som segrare i kampen om att få försvara frihet med stort F. Det är inte heller kring frihetsfrågorna som de stora striderna stått under 00-talet: friheten har förvisso attackerats, men inte i samma utsträckning som den ekonomiska jämlikheten eller våra förutsättningar för en ekologiskt hållbar livsmiljö. Om 00-talet från vänsterns ståndpunkt skall betraktas som ett decennium av främst förluster – vilket jag nog menar att det tyvärr finns fog för att påstå – så är det inte främst bland frihetsfrågorna som de tyngsta nederlagen manifesterat sig.

En andra invändning är att Larsson inte tar upp de många frågor om hållbar utveckling – inte minst de alarmerande och accelererande klimatförändringarna – som under det gångna decenniets sista år seglade upp som en dominerande utmaning inom hela det politiska spektrat, och som samtidigt varit ett av borgerlighetens svagaste kort politiskt (och som kanske just därför hamnat i medieskugga det senaste året). Trots att dessa frågor, och den därtill hörande kritiken av tillväxtparadigmet, förmodligen allt mer kommer att kräva större utrymme i den politiska diskussionen hamnar de tyvärr bortom Petter Larssons radar. ■

Daniel Brandell

I ”Det stora tågrånet” åker Mikael Nyberg tillbaka i järnvägens historia för att söka efter svar på hur SJ – en gång kallat ”hela folkets järnväg” – nu blivit uppsplittrat och privatiserat i ett gigantiskt experiment i nyliberal anda.

utkommer på karneval förlag i oktober.
www.karnevalforlag.se

röda rummet

är socialistiska partiets kvartalstidskrift (tidskriften hette 1969–1996 fjärde internationalen).
Utkommer med fyra nummer per år. Nummer 47 sedan starten 1997 (nummer 158 sedan 1969).
För innehållet i artiklarna ansvarar respektive författare.

Redaktionen: Peter Jervelycke Belfrage, Daniel Brandell, Johannes Jensen, Anders Karlsson, Johanna Lagerberg, Per-Olof Larsson, Björn Rönnblad och Ingemar Sandström,
Ansvarig utgivare: Björn Rönnblad
Teckning: Ee Ping Yeoh
Grafisk form: Joakim Svensson
Baksidesbild: Michael Richter. Galleri Andersson/Sandström
www.gsa.se/gallery/

Post till redaktionen: Box 7043, 402 31 Göteborg
E-post: rodarummet@hotmail.com
Prenumeration: 80 kronor för fyra nummer
Plusgiro: röda rummet 13 04 07–0
Hemsida: <http://www.rodarummet.org>
Tryck: V-Tab, 2011
Gjord på Tidskriftsverkstaden, Göteborg.
ISSN: 1403–3844

PANELSAMTAL

ÄR VI ALLA EN ENDA MEDELKLASS?

– eller är Sverige fortfarande ett klassamhälle,
och vad gör vi i så fall åt det?

Allt kommer
att bli bra

Åsa Linderborg,

kulturredaktör Aftonbladet och författare

Göran Ahrne,

sociologiprofessor & författare;

Erik Helgeson,

aktiv i Hamnarbetarförbundets avdelning 4 i
Göteborg.

Ett samtal om klass; den kanske avgörande frågan för alla som betecknar sig som socialister eller "vänster". Målsättningen med detta panelsamtal är att utifrån deltagarnas tre olika infallsvinklar - egen klassbakgrund, forskning, facklig arbetsplats kamp - belysa hur den svenska arbetarklassen egentligen ser ut idag. Och framför allt via en öppen diskussion med publiken sedan ställa frågan om hur vi kan gå vidare för att i sista änden avskaffa klassamhället.

Sandlersalen kl 12.30-14.00

Arr: Tidskriften Röda Rummet

Seminariet är en del av :

SOCIALISTISKT FORUM I STOCKHOLM

lördagen den 19 november

**Tioårsjubileum: ett 100-tal olika
föredrag, debatter och seminarier
samsas under en dag.**

Se program på [www.abfstockholm.se/
socialistisktforum/](http://www.abfstockholm.se/socialistisktforum/)

ABF-huset, Sveavägen 41

**Huvudarr: ABF & LO-distriktet
i Stockholms län**